

Ilmestyy: *Ajatus* 75 (2018)

Chalmersin argumentti materialismia vastaan

Panu Raatikainen

Tiivistelmä: Artikkelissa tarkastellaan perusteellisesti ja kriittisesti David Chalmersin vaikutusvaltaista fenomenaaliseen tietoisuuden liittyvää argumenttia materialismia vastaan. Argumentissa tunnistetaan useampikin kuin yksi heikko lenkki.

Avainsanat: materialismi, dualismi, tietoisuus, mielenfilosofia

David Chalmersin argumentti materialismia vastaan (Chalmers 1996, 2003a, 2009/2010) lienee kaikkein eniten keskustelua herättänyt yksittäinen argumentti filosofiassa viimeisen parin kolmen vuosikymmenen aikana. Siinä missä Jacksonin tietoargumentti (Jackson 1982, 1986; ks. Raatikainen 2001) ja Levinen (1983) selitykselliseen kuiluun perustuva argumentti pyrkivät ensisijaisesti osoittamaan, että yhtäältä maailman objektiivisen tieteellisen kuvauksen ja toisaalta subjektiivisen kokemuksen ja fenomenaalisen tietoisuuden välillä on syvä *tiedollinen* kuilu, Chalmersin argumentin tarkoitus on osoittaa todeksi metafyyssinen johtopäätös: että materialismi on epätosi.¹ Chalmersin argumentti lähtee liikkeelle filosofisen zombin ajatuksesta. Hän esittää, että maailma, jossa olisi tällaisia zombeja, on ristiriidattomasti kuviteltavissa, ja argumentoi edelleen, että se on siksi metafyyssisesti mahdollinen. Chalmers ei kuitenkaan puolusta substanssidualismia vaan vain ominaisuusdualismia: Voi olla, ettei mitään sielullisia, radikaalisti ei-fysikaalisia substansseja ole olemassa. Silti on hänen mukaansa uskottavaa, että jotkut fysikaalisten substanssien ominaisuudet eivät ole (laajastikaan ymmärrettynä) fysikaalisia.²

¹ Chalmers itse uskoo, että myös nämä kaksi ensiksi mainittua argumenttia voidaan täydentää metafyyssiseksi argumentiksi (ks Chalmers 2003a), mutta keskittyy joka tapauksessa itse kehittelemään ja täsmentämään zombi- tai kuviteltavuusargumenttia. Myöskään Jackson itse ei alun perin erottanut riittävän selvästi asian tiedollista ja metafyyssistä aspektia toisistaan ja tulkitsi argumenttinsa johtopäätöksen metafyyssisenä; myöhemmässä keskustelussa hänen argumenttinsa on kuitenkin yleensä katsottu ensisijaisesti tiedolliseksi.

² Chalmers ei ole keksinyt zombi-argumenttiaan tyhjästä, vaan sillä on omat edeltäjänsä: Eksplisiittisesti ”zombeista” puhuvan argumentin esitti jo Kirk (1974a, b), ja Campbell (1970) esitti hyvin samansuuntaisen ajatuksen nimellä ”jäljitelmäihminen” (engl. ’imitation man’). Argumentin varhaisena edeltäjänä on usein pidetty Leibnizin ”myllyargumenttia” (esim. *Monadologia* §17), ja tietysti jo Descartes argumentoi materialismia vastaan (muun ohessa) erilaisten kuviteltavuustarkastelujen avulla. Chalmers kuitenkin sattui jollain tavalla oikeaan paikkaan oikeaan aikaan ja osasi esittää argumentin elävällä tavalla, joka nosti sen

Chalmersin argumentista on todellakin keskusteltu valtavasti, mutta keskustelussa ei ole syntynyt mitään kovin laajaa konsensusta siitä, onko argumentti pakottava, ja jos ei, niin mikä siinä tarkalleen on vialla. Tarkastelen tässä kirjoituksessa aiempaa kirjallisuutta tarkemmin niitä kohtia, jotka oman käsitykseni mukaan ovat kriittisimpiä Chalmersin argumentissa. Erityisesti tarkastelen argumenttia suhteessa nk. B-tyypin materialismiin. Chalmers nimittäin erottaa ainakin kaksi materialismin versiota:³ se mitä hän kutsuu A-tyypin materialismiksi kieltää, että mitään tiedollista kuilua fysikaalisen tiedon ja fenomenaalisen tietoisuuden välillä olisi olemassakaan. B-tyypin materialismi sen sijaan hyväksyy, että tällainen tiedollinen kuilu on todellinen, mutta lisää, ettei siitä seuraa metafyyssistä kuilua.

Esitän ensin, kuinka Chalmers on pyrkinyt täydentämään ja täsmentämään argumenttiaan. Esittelen myös lyhyesti Chalmersin hienostuneemmalle argumentille keskeisen ”kaksiulotteisen semantiikan” sekä sille tärkeät mahdollisen maailman ja intension käsitteet, ja esitän joitakin niihin liittyviä ongelmia. Tämän jälkeen kiinnitän huomiota tietoisuusarvostelmien moninaisuuteen ja sen seurauksiin Chalmersin argumentille, ja tarkastelen lyhyesti russellilaista monismia vaihtoehtona. Arvioin edelleen kriittisesti Chalmersille tärkeitä nk. Canberran suunnitelmaa sekä Horganin ajatuskoetta kosmisesta hermeneutiikasta. Lopuksi arvioin kriittisesti Chalmersin koko argumenttia.

Päällätuleminen ja materialismi

”Päällätuleminen”⁴ on keskeinen tekninen käsite nykyaikaisessa mielenfilosofiassa ja metafysiikassa sekä erityisesti myös Chalmersin argumentissa. Yleinen käsite voidaan määrittellä seuraavasti:

filosofisen keskustelun polttopisteeseen. Kuten myöhemmin näemme, Chalmers on myös kehittänyt alun perin hyvin yksinkertaista intuitiivista argumenttia varsin sofistikoituneeksi argumentiksi, jonka pelkkä ymmärtäminen on jo hyvin vaativaa.

³ Teoksessaan *Conscious Mind* (1996) Chalmers erottaa vain nämä kaksi tyyppiä. Myöhemmin hän on erottanut omaksi materialismin tyypikseen mm. nk. mysterismin, jonka mukaan tiedollisen kuilun synnyttävät käsitteellisten kykyjemme rajat (mutta tästä ei seuraa mitään metafyyssistä kuilua). Tämän kirjoituksen tarpeisiin riittää kuitenkin vain erottaa A- ja B-tyypin materialismi toisistaan.

⁴ Engl. ”supervene”, ”supervenience”, ”supervenient”; latinan sanasta *supervenire*; *super* (“päällä”) + *veniō* (“tulla”).

Joukko ominaisuuksia H on *päällätuleva* suhteessa toiseen joukkoon F ominaisuuksia, jos ja vain jos kaksi oliota ei voi poiketa toistaan H -ominaisuuksiltaan ilman jotakin eroa niiden F -ominaisuuksissa.

Tästä seuraa, että F -ominaisuudet (jossain mielessä) määräävät H -ominaisuudet.

Käsitteen juuret ovat etiikassa: ajatus esiintyi olennaisesti jo Moorella (1922), mutta itse termiä (so. englanninkielen ilmaisua ”supervene”) käytti tiettävästi ensimmäisenä julkaisussa tässä merkityksestä Hare (1952).⁵ Mielenfilosofiaan käsitteen toi Davidson (1970). Filosofit (mm. Haugeland 1982, Horgan 1982, Kim 1984) ovat sittemmin erottaneet toisistaan lukuisia eri päällätulemisen alalajeja, kuten heikko ja vahva päällätuleminen, tai yksilötason ja globaali päällätuleminen. Jatkossa tässä kirjoituksessa päällätuleminen ymmärretään vahvana ja globaalina (mutta näihin hienovaraisiin erotteluihin ei kiinnitetä sen suurempaa huomiota).

Monessa tapauksessa tärkein erottelu koskee sitä välttämättömyyden (ja mahdollisuuden) käsitettä, johon päällätuleminen perustuu: on esimerkiksi tapana erottaa toisistaan nomologinen ja metafyyminen päällätuleminen. Chalmersille keskeinen erottelu koskee ”loogista” ja ”luonnollista” päällätulemistä; jälkimmäinen on sama kuin nomologinen päällätuleminen. Loogisessa päällätulemisessä H -ominaisuudet ovat päällätulevia suhteessa F -ominaisuuksiin loogisella välttämättömyydellä. ”Looginen” on tässä ymmärrettävä laajasti; sitä ei Chalmersin mukaan määritellä formaalisena dedusoituvuutena jossain formaalisessa logiikassa, vaan ”loogisesti” mahdollisten maailmojen avulla (Chalmers 1996, s. 35). Se sulkee hänellä puhtaiden loogisten ristiriitojen lisäksi pois myös käsitteellisin perustein mahdottomat maailmat – kuten sellaisen, jossa olisi urospuolinen koppelo (koppelo on naaraspuolinen metso) tai naimissa oleva poikamies. (Chalmers itse uskoo, että kaikki metafyymsiset välttämättömyydet palautuvat lopulta tällaisiin laajasti loogisiin välttämättömyyksiin. Tämä on kuitenkin tietysti hyvin kiistanalaista.)

Nomologinen päällätuleminen tarkoittaa sitä, että aktuaalisten luonnonlakien (sekä erilaisten mahdollisten siltalakien, mukaan lukien psykofyymsiset lainomaiset säännönmukaisuudet) ollessa ne, mitkä ne ovat, fyysiset tosiasiat määräävät kaikki asiaankuuluvat ylemmän tason tosiasiat. Tämä on kuitenkin yhteensopivaa sen kanssa, että olisi metafyymsisesti mahdollista – jos luonnonlait yms.

⁵ Hare on myöhemmin muistellut, että ilmaisu olisi ollut tässä mielessä yleisessä käytössä Oxfordissa jo 1940-luvulla.

olisivat toiset kuin mitä ne aktuaalisesti ovat – että fysikaaliset tosiasiat olisivat ne jotka ne aktuaalisesti ovat, mutta esimerkiksi mentaaliset tosiasiat olisivat erilaiset. Metafyysinen päällätuleminen sulkee pois tämän mahdollisuuden, eli se on vahvempi oletus.

Päällätulemisen käsite on osoittautunut tarpeelliseksi ja hyödylliseksi tilanteessa, jossa vahva reduktionismi ja tyyppi-identiteettiteoria (mielen ja ruumiin suhteesta) ovat menettäneet suosiotaan. Käsite on muun ohessa hyödyllinen apuväline, kun pyritään määrittelemään materialismin (tai fysikalism⁶) minimaalisia ehtoja, jotka kattavat myös materialismin ei-reduktionistiset muodot. Päällätulemisoletus voidaan tässä nähdä eksplikaationa siitä intuitiivisesta materialistisesta ajatuksesta, että fysiikan postuloimat oliot ja ominaisuudet ovat jossain mielessä perustavia. Nykyisin varsin laajan filosofien konsensuksen mukaan materialistisen teorian minimiehtona, jotta kyseessä ylipäätään olisi materialismin muoto, voidaan pitää sitä, että kaikki olemassa oleva on päällätulevaa suhteessa perustaviin fysikaalisiin (fundamentaalisien fysiikan) ominaisuuksiin – metafyyssillä eikä vain nomologisella välttämättömyydellä. On kiistanlaista, onko tämä riittävä ehto materialismille, mutta ei ole juurikaan erimielisyyttä siitä, että materialismista vähintäänkin seuraa tällainen päällätuleminen, eli se on materialismin välttämätön ehto. Myös Chalmers ja muut nykyaikaiset materialismista irtisanoutuvat ominaisuusdualistit hyväksyvät nomologisen päällätulemisen.

Zombi- ja kuviteltavuusargumentti

”Zombit” filosofiassa eivät ole mitään ylikuonnollisia kuolleista herätettyjä ihmisiä tai kömpelösti liikkuvia, suurina joukkoina hyökkääviä ja aivoja syöviä hirviöitä. Filosofiset ”zombit” ovat ajatuskokeen kuvitteellisia olentoja, jotka muistuttavat ulkoisesti täydellisesti ihmisiä ja käyttäytyvät aivan kuten normaaliset ihmiset – mutta niiltä puuttuu kokonaan fenomenaalinen tietoisuus. Ei ole siis mitään, millaista niille on kokea asioita. Zombilla voi olla esimerkiksi tavanomaista ulkoista kipukäyttäytymistä (välttämisreaktioita ja vaikerrusta), ja se voi reagoida käyttäytymisellään eri väreihin ulkoisesti aivan ihmisen tavoin. Mutta se ei varsinaisesti *koe* kipua, eikä ole mitään, millaista sille olisi esimerkiksi nähdä punaista tai haistaa ammoniakkin hajua.

⁶ Monet nykyajan filosofit ovat pitäneet parempana kutsua kantaansa ”fysikalismiksi” erotuksena perinteisestä materialismista, joka nojasi vahvasti aineen käsitteen *a priori* analyysiin (joka on osoittautunut fysiikan nykykehityksen valossa ongelmalliseksi). Käytän kuitenkin itse tässä kirjoituksessa nimitystä ”materialismi” laajasti ymmärrettynä, eli niin, että se kattaa myös nykyaikaisen fysikalism.

Chalmers aloittaa argumenttinsa esittämällä, että on ristiriidatonta kuvitella mahdollinen maailma, joka olisi fysikaalisilta ominaisuuksiltaan täsmälleen identtinen aktuaalisen maailman kanssa, mutta jossa kaikki ihmiset olisivatkin zombeja, tai ainakin joku ihminen olisikin tällainen zombi. Tältä perustalta hän pyrkii edelleen osoittamaan, että tällainen maailma on metafyyysisesti mahdollinen. Chalmersin zombi-argumentti voidaan esittää alustavasti ja karkeasti seuraavassa muodossa:

1. Zombit ovat kuviteltavissa.
2. Jos jokin on kuviteltavissa, niin se on metafyyysisesti mahdollista.
3. Jos zombit ovat metafyyysisesti mahdollisia, materialismi on epätosi.

4. Materialismi on epätosi.

Chalmers on myöhemmin (2009/2010) esittänyt argumentin abstraktimmassa, kaavamaisessa muodossa: Oletetaan, että F on fysikaalisen todellisuuden täydellinen kuvaus, toisin sanoen kaikkien mikrofysikaalisten tosiasioiden (mahdollisesti ääretön) konjunktio, ja Q on joku tietoisuuden tosiasia (esim. että joku on tietoinen tai jollain yksilöllä on tietty fenomenaalinen ominaisuus). Oletetaan lisäksi, että Q on aktuaalisesti tosi.⁷ Alustava argumentti saa nyt muodon:

1. $(F \wedge \neg Q)$ on kuviteltavissa.
2. Jos $(F \wedge \neg Q)$ on kuviteltavissa, niin $(F \wedge \neg Q)$ on metafyyysisesti mahdollinen.
3. Jos $(F \wedge \neg Q)$ on metafyyysisesti mahdollinen, niin materialismi on epätosi.

4. Materialismi on epätosi.

Argumentti on tässä muodossa selvästikin pätevä. Ja kuten todettua, 3. premissi on lisäksi nykyään laajasti hyväksytty: Jos nimittäin $(F \wedge \neg Q)$ on metafyyysisesti mahdollinen, tarkoittaa tämä sitä, ettei Q ole päällätuleva suhteessa F :ään (ainakaan metafyyysisellä välttämättömyydellä). Oletuksena kuitenkin on, että kaikista materialismin muodoista seuraa vähintäänkin, että niin on. Mitä tulee 1. premissiin, varhainen Chalmers (1996) vetosi vielä enemmän siihen, mikä hänelle itselleen näyttäisi olevan kuviteltavissa. Tämä on kuitenkin turhan häilyvä perusta kunnianhimoiselle filosofiselle

⁷ Täsmällisemmin sanottuna täytyy lisäksi joko olettaa, että Q on positiivinen totuus, tai lisätä ”Siinä kaikki”-tyyppinen ehto, joka takaa, että maailma on *minimaalinen* F :n toteuttava maailma.

argumentille. Chalmersin myöhemmissä kirjoituksissa ”kuviteltavuudesta” onkin tullut yhä enemmän tekninen käsite, joka määritellään sopimuksenvaraisesti.

Chalmers on erottanut toisistaan lukuisia eri ”kuviteltavuuden” lajeja: *prima facie* vs idealisoitu kuviteltavuus, negatiivinen vs positiivinen kuviteltavuus sekä primaarinen vs sekundaarinen kuviteltavuus (ks. erit. Chalmers 2002a). Olennaisinta Chalmersin argumentin tarpeisiin on, ettei käytetty kuviteltavuuden käsite riipu ihmismielen kontingenteista rajoitteista. Niinpä hänen argumentilleen keskeinen kuviteltavuuden käsite on vahvasti idealisoitu; se on matemaattisloogisesti (ja yleisesti *a priori* analyttisten totuuksien suhteen) kaikkitietävän superolennon ”kuviteltavuutta”:

S on (ideaalisesti) kuviteltavissa =_{df} S ei ole *a priori* kumottavissa.⁸

Argumentin 2. premissi näyttäisi oletavan seuraavan yleisen periaatteen:

(KM) S on (ideaalisesti) kuviteltavissa $\Rightarrow S$ on (metafyysisesti) mahdollinen.

Keskeinen ongelma tälle KM-oletukselle on erityisesti Kripken (1972/1980) työn tuloksena muotoutunut nykyaikainen standardinäkemys, jonka mukaan moni asiantila on kuviteltavissa (ei ole *a priori* kumottavissa) mutta ei metafyysisesti mahdollinen. On nimittäin suosittua ajatella Kripkeä seuraten, että esimerkiksi monet identiteettilauseet kuten ”Hesperos = Fosforos” tai ”Vesi = H₂O” ovat metafyysisesti välttämättömiä, vaikka ne voidaankin tietää vain *a posteriori*. Niiden kielto on siis kuviteltavissa (Chalmersille keskeisessä mielessä: ne eivät ole *a priori* kumottavissa) mutta ei metafyysisesti mahdollinen. Chalmers on tästä kaikesta toki hyvin tietoinen.

Jalostettu argumentti ja kaksiulotteinen (2D) semantiikka

Varsinkin uudemmassa työssään (erityisesti Chalmers 2009/2010; ks. myös 2003a) Chalmers esittää kuviteltavuusargumentin keskeisesti nk. kaksiulotteiseen (2D) semantiikkaan pohjautuvalla käsitteistöllä.⁹ Hän erottaa primaarisen ja sekundaarisen mahdollisuuden, tai lyhyemmin

⁸ Ts. $\neg S$ ei ole (ideaalisestikaan) *a priori* tiedettävissä.

⁹ Chalmers toki esitteli oman 2D-semantiikan tulkintansa jo teoksessaan *Conscious Mind* (1996) ja käytti sitä tukemaan argumenttiaan, mutta sen käsitteistö ei tuolloin vielä esiintynyt olemuksellisesti itse argumentissa.

1-mahdollisuuden ja 2-mahdollisuuden käsitteet (joista lisää alla) ja muotoilee täsmällisemmän kuviteltavuusargumentin niiden avulla. Chalmersin ”jalostettu argumentti” etenee seuraavasti:

- (1) $(F \wedge \neg Q)$ on kuviteltavissa.
- (2) Jos $(F \wedge \neg Q)$ on kuviteltavissa, niin $(F \wedge \neg Q)$ on 1-mahdollinen.
- (3) Jos $(F \wedge \neg Q)$ on 1-mahdollinen, niin $(F \wedge \neg Q)$ on 2-mahdollinen.
- (4) Jos $(F \wedge \neg Q)$ on 2-mahdollinen, niin materialismi on epätosi.

(5) Materialismi on epätosi.

Tämä on kuitenkin suurelta osin asioiden tarpeetonta monimutkaistamista: kun erinäiset sopimuksenvaraiset määritelmät eliminoidaan, kyse on lopulta vain tästä: Sekä (primaarinen ideaalinen) ”kuviteltavuus” että ”1-mahdollisuus”¹⁰ määritellään olennaisesti sen avulla, että väite *ei* ole (ideaalisesti) *a priori* kumottavissa, joten niiden tiivis yhteys on tarkemmin katsottuna jokseenkin triviaalia (ks. alla ja viite 24). 2-mahdollisuus taas on vain tuttu metafyyminen mahdollisuus toisella nimellä. Chalmers myöntää, ettei edellisestä mahdollisuuden lajista välttämättä aina seuraa jälkimmäinen, eli premissi (3) on vähintäänkin kiistanalainen ja vaatii jonkinlaisen oikeutuksen. (4) on jälleen tosi nykyisin vakiintuneen materialismin käsitteen tulkinnan nojalla.

Monimutkainen kiertotie primaarisen kuviteltavuuden, primaarisen intension ja primaarisen mahdollisuuden käsitteiden kautta sekä niistä puhuvat premissit (1) ja (2) eivät lopulta tee oikein mitään filosofista työtä. Kyse on aina lopulta vain siitä, onko tarkasteltava lause *S* ideaalisesti *a priori* kumottavissa vai ei. Argumentti voitaisiin aivan hyvin aloittaa vain toteamalla olevan uskottavaa, että $(F \wedge \neg Q)$ ei ole *a priori* kumottavissa.

2D-semantiikan käsitteistö ainakin näyttäisi kuitenkin olevan aidosti relevantti siinä vaiheessa, kun Chalmers esittää, että argumentille keskeisen ongelman muodostava kuilu 1-mahdollisuuden

Chalmers on myös myöhemmin kommentoinut, ettei hänen ymmärryksensä 2D-semantiikasta ollut alkuun kovin selvästi jäsentynyt (ks. Chalmers 2006b).

¹⁰ Chalmers itse (2009/2010) määrittelee 1-mahdollisuuden mutkikkaasti 1-intension käsitteen avulla: hän sanoo, että lause on 1-mahdollinen, kun lauseen primaarinen intensio on tosi jossakin (keskitetyssä) episteemisesti (*a priori*) mahdollisessa maailmassa. Mutta jälleen 2D-semantiikan käsitteistö on lopulta varsin turhaa, ja asiassa on todellisuudessa kyse olennaisesti vain tästä.

(idealisoitun *a priori* kumoutuvuuden vastakohtana) ja 2-mahdollisuuden (metafyysinen) välillä (ts. kiistanalainen premissi 3) voidaan ylittää tapauksessa, jossa lauseen 1-intensio ja 2-intensio *yhtyvät*.¹¹ Chalmers siis toteaa avoimesti, että lauseen 1-mahdollisuus ei välttämättä ja yleisesti takaa sen 2-mahdollisuutta.¹² Hän kuitenkin esittää, että erityisesti kriittisen lauseen ($F \wedge \neg Q$) tapauksessa voidaan argumentoida, että *sen* 1-intensio ja 2-intensio yhtyvät, ja että ”jalostetun argumentin” kiistanalaisin premissi (3) voitaisiin tämän seurauksena oikeuttaa.

Mahdolliset maailmat Chalmersilla

2D-semantiikan viitekehyksen yleinen piirre on, että ilmaisua tai lausetta arvioidaan suhteessa kahteen eri mahdolliseen maailmaan tai maailmojen luokkaan. Chalmersille 1. ulottuvuuden relevantit ”mahdolliset maailmat” (Chalmers kutsuu niitä usein ”skenaarioiksi”) ovat kaikki maailmat, jotka ovat mahdollisia suhteessa totuuksiin, jotka ovat *a priori* tiedettävissä: ne eivät kaikki ehkä ole (kripkeläisessä mielessä) metafyysisesti mahdollisia. Chalmersin 2. ulottuvuus sen sijaan kiinnittyy tuttuihin ”metafyysisesti mahdollisiin” maailmoihin (normaalissa kripkeläisessä mielessä). Chalmers olettaa, että maailmat ovat ”keskitettyjä”, eli että niille on merkitty yksilöstä ja ajanhetkestä muodostuva ”keskusta”. (ks. Chalmers 2002b, 2006a, b)

Vielä teoksessaan *Conscious Mind* Chalmers (1996) piti parhaana ymmärtää mahdolliset maailmat esikielellisinä ja piti mahdollisena, että mahdollisen maailman käsite tulisi hyväksyä primitiivisenä, eli että sitä ei voisi määritellä (1996, s. 336). Hän totesi vain, että hän ymmärtää maailmat aina kvalitatiivisina ja abstrahoi pois kaikki kysymykset ”tämyydestä” (*haecceitas*): hän sanoo lukevansa kaksi kvalitatiivisesti identtistä maailmaa identtisiksi maailmoiksi (ibid., 337).

Myöhemmissä 2000-luvun kirjoituksissaan (erityisesti Chalmers 2006b, 2011) Chalmers pitää sittenkin parempana konstruoida mahdolliset maailmat kielellisinä. Välttääkseen ottamasta heti alkajaisiksi jonkin tietyn kannan erinäisiin vaikeisiin ja kiistanalaisiin metafyysisiin kysymyksiin – esimerkiksi onko olemassa välttämättä olemassa olevia olentoja – Chalmers suosii nyt mielestään

¹¹ Chalmersin kommentit asiasta ovat hieman sekavia: hän toteaa ensiksi, että premissin 3 totuus *edellyttää*, että sekä *F*:llä että *Q*:lla on 1- ja 2-intensiot, jotka yhtyvät (2009/2010, s. 151); pari sivua myöhemmin (*ibid.*, s. 153) hän esittää, että itse asiassa argumentin kannalta *ei* ole välttämätöntä olettaa, että *Q*:n 1- ja 2-intensiot ovat sama. Oli miten oli, Chalmers kyllä puhui käsitteiden 1- ja 2-intensioiden yhtymisestä tässä yhteydessä jo teoksessaan *Conscious Mind* (1996, s. 133).

¹² Tämä seuraa tietysti suhteellisen suoraan vakiintuneesta kripkeläisestä käsityksestä.

neutraalia lähestymistapaa: hän pitää parhaana konstruoida ”maailmat” kielellisistä aineksista, nimittäin lauseista. ”Maailmojen” tehtävää Chalmersin järjestelmässä hoitavat näin maksimaaliset, ”episteemisesti täydelliset” hypoteesit (lauseiden äärettömät konjunktiot) siitä, kuinka maailma on (ks. erit. Chalmers 2011). Ilmeisen kehällisyyden uhkan välttämiseksi tällaisen skenaarion tai maailman ”kanonisen kuvauksen” täytyy Chalmersin mukaan olla esitetty rajoittumalla ”semanttisesti neutraaleihin” ilmaisuihin (ks. tark. alla).

Chalmers ja intensiot

Mahdollisten maailmojen semantiikan perinteinen, myös Chalmersin paljon käyttämä *intension* käsite voidaan määritellä toisaalta viittaavalle sanalle (nimi tai predikaatti) ja toisaalta kokonaiselle lauseelle: ensiksi mainittu on funktio mahdollisilta maailmoilta ekstensioille (olio tai olijoukko), ja viimeksi mainittu on funktio maailmoilta totuusarvoille.¹³ Jo pitkään tunnettu lauseiden intensioihin liittyvä ongelma – sikäli kun intension on tarkoitus olla (kuten mm. Chalmersilla) *merkityksen* tai fregeläisen *mielen* käsitteen eksplikaatio – on että se on erottelukyvyltään aivan liian karkea. Esimerkiksi kaikilla välttämättömästi tosilla lauseilla on yksi ja sama ”merkitys” (so. funktio joka liittyy jokaiseen mahdolliseen maailmaan totuusarvon T (tosi)). Chalmers on hyvin tietoinen tästä ongelmasta. Hän onkin pyrkinyt ratkaisemaan sen ottamalla käyttöön *strukturoidun intension* ajatuksen (ks. esim. Chalmers 2006a, s. 595; 2012, s. 248–9).¹⁴ Muutamaa lausetta enempiä Chalmers ei kuitenkaan tällekin asialle missään uhraa.

Tarkemmassa analyysissä ehdotus kuitenkin herättää enemmän kysymyksiä kuin antaa vastauksia: Voimme kyllä hyvin yhdistää esimerkiksi lauseen osina olevien nimen ja predikaatin intensiot kahden funktion järjestetyksi pariaksi, tai monimutkaisemman lauseen osien intensiot lauseen

¹³ On tietysti mahdollista tulkita (kuten usein tehdäänkin) totuusarvo lauseen ekstensioksi; kysymys on paljolti verbaalinen ja sopimuksenvarainen. Tässä oleellista on kuitenkin huomata, kuinka laadulliset erilaiset yhtäältä (viittaavien) sanojen ja toisaalta lauseiden intensioiden maalijoukot ovat. Ensiksi mainitussa maalijoukko on koko universumin yksilöolioiden joukko tai näiden joukkojen joukko; jälkimmäisessä tapauksessa se on kahdesta totuusarvosta (T (tosi) ja \perp (epätosi)) koostuva joukko.

¹⁴ Sama ajatus esiintyy jo Lewisilla (Lewis 1972b; ks. myös Cresswell 1985), ja on todennäköistä, että Chalmers on omaksunut ajatuksen häneltä, vaikka hän ei Lewisiin tässä asiassa eksplisiittisesti viittaakaan.

rakennetta vastaavaksi n -jonoksi tai matemaattiseksi puuksi.¹⁵ Mutta kääntelipä asiaa miten päin tahansa, lopputulos on varmastikin strukturoitu, mutta se ei vain ole lauseintensio (funktio maailmoilta totuusarvoille). Kummankin tyyppinen intensio – sekä sanaintensio että lauseintensio – voi epäilemättä itsessään toimia analyysin osittaisena heuristisena apuvälineenä, mutta koherentin yhtenäisteorian muodostaminen näyttää mahdottomalta.¹⁶ Itse asiassa Cresswell (2002) on myös todistanut eksaktisti, että jos oletetaan muutama uskottava yleinen premissi, lauseen ilmaisema propositio tai intensio ei voi olla mikään strukturoitu tai hienojakoinen olio. Chalmers ei näytä olevan tietoinen tästä Cresswellin tuloksesta.

Vaikka tällaiset ongelmat onnistuttaisiinkin jotenkin kiertämään, jäljelle jää kysymys, onko Chalmersin argumentille keskeinen lauseen 1- ja 2-intension ”yhtymisen” ajatus edes selvä ja mielekäs. Chalmers ei tietääkseni missään pysähdy selittämään, mitä hän sillä tarkalleen tarkoittaa. 1-mahdollisten maailmojen joukko on ainakin *prima facie* paljon laajempi kuin metafyyysisesti mahdollisten maailmojen joukko.¹⁷ Minkä tahansa ilmaisun tai lauseen 1-intension lähtö- tai määrittelyjoukko olisi siis eri joukko kuin minkään 2-intension määrittelyjoukko. Ajatus intensioiden ”yhtymisestä” tai ”samuudesta” on tämän valossa epäselvä.

Se onko kriittinen lause ($F \wedge \neg Q$) oletusten vallitessa 2-mahdollinen (ts. metafyyysisesti mahdollinen) – mikä on lopulta ainoa olennainen kysymys – ei kuitenkaan riipu millään tavalla siitä, millainen tämän lauseen 1-intensio on ja miten se suhteutuu lauseen 2-intensioon. Se mitä Chalmers ja hänen argumenttinsa todellisuudessa tarvitsevat, on ainakin yksi metafyyysisesti

¹⁵ Tällaisia strukturoituja merkityksiä hahmottelevat esim. Lewis ja Cresswell (ks. viite 14). Chalmers ei sano asiasta mitään täsmällisempää, mutta on uskottavaa ja reilua olettaa, että myös hän tarkoittaa ”strukturoidulla intensiolla” jotain tällaista.

¹⁶ Tarkastelen muun ohessa tähän liittyviä Chalmersin 2D-semantiikan ongelmia paljon yksityiskohtaisemmin vielä julkaisemattomassa käsikirjoituksessani ”Chalmers and Semantics”.

¹⁷ Chalmers saattaa olla tästä eri mieltä: hän on esittänyt jossain yhteyksissä omanlaistaan ”Runsauden periaatetta”, jonka mukaan jokaiselle 1-mahdolliselle väitteelle on olemassa (keskitetty) metafyyysisesti mahdollinen maailma, joka ”verifioi” sen (Chalmers 2006b). Pidän tätä kiistanalaisena, ja Chalmersin oma argumentaatio (samoin kuin hänen erottelunsa maailman-aktuaalisena ja maailman-kontrafaktuaalisena sekä ”verifioimisen” ja ”toteuttamisen” välillä) perustuu kiistanalaisiin deskriptivistisiin intuitioihin (vrt. viitteet 19 ja 20) ja sellaisista seuraavaan jokseenkin epämääräiseen pohdiskeluun siitä, miten tarkastellut sanat olisivat voineet viitata toisin kuin ne aktuaalisesti viittaavat.

Oli miten oli, Chalmers itsekin kuitenkin toteaa olevan hyödyllistä, että episteemisten mahdollisuuksien avaruudesta on tarjolla kuvaus, joka on neutraali suhteessa tällaisiin metafyyysisiin kysymyksiin (Chalmers 2006b, s. 83). Hän siirtyy tästä esittämään omana suosikkivaihtoehtonaan maailmat tai ”skenaariot” kielellisinä maksimaalisina ristiriidattomina hypoteeseina (ks. ed.). Sellaisten ”maailmojen” joukko on aivan varmasti paljon laajempi kuin metafyyysisesti mahdollisten maailmojen joukko.

mahdollinen maailma, jossa F on tosi mutta Q on epätosi. Se mitä vain 1-mahdollisissa (mutta metafyyysisesti mahdottomissa) maailmoissa ja sellaisiin liittyvissä intensioissa tapahtuu, on merkityksetöntä. Ratkaisevaa on, onko *metafyyysisesti* mahdollisten maailmojen joukossa sellaista maailmaa, jossa tämä lause (kun sen sanojen merkitykset pidetään kiinnitettynä) olisi tosi. Tämän kysymyksen pitää olla jo ratkaistu ja mahdollisten maailmojen joukon määrätty, ennen kuin edes aletaan konstruoida ja analysoida mitään intensioita: intensio ei ole määrätty ennen kuin sen määrittelyjoukko on hyvinmääritelty.¹⁸

Lauseen intensio voidaan monissa tapauksissa käytännössä tulkita yksinkertaisesti niiden mahdollisten maailmojen joukoksi, joissa lause on tosi. Jos 1-intensiolle relevanttien skenaarioiden (eli kaikkien ”maailmojen” (tai maksimaalisten täydellisten hypoteesien), joita ei voida tietää *a priori* mahdottomiksi) joukko on – kuten näyttäisi ilmeiseltä – paljon laajempi kuin metafyyysisesti mahdollisten maailmojen joukko, niin *minkään* lauseen 1- ja 2-intensio ei voi olla sama. Jos taas oletetaan (kuten Chalmers joskus (ks. viite 17) näyttäisi ajattelevan) että nämä kaksi maailmojen joukkoa ovat kuitenkin lopulta yksi ja sama joukko, kysymys joidenkin lauseiden 1- ja 2-intensioiden yhtymisestä vaikuttaisi ensinäkemältä ratkeavan jo suoraan tämän yleisen oletuksen seurauksena.¹⁹

Intensiot ovat oletuksen mukaan hyvinmääriteltyjä mutta samalla vahvasti äärettömiä abstrakteja joukko-opillisia oliota. Mutta millä perusteella annetulla sanalla tai käsitteellä ylipäänsä on juuri tietty intensio, eikä joku muu intensio? Chalmers ei kerro tästä paljoakaan. Hän sanoo yleensä vain, että sanalla *on* tietty intensio tai että käsite *määrää* tietyn intension. Joskus harvemmin hän sanoo, että me *assosioimme* sanaan tai käsitteeseen tietyn intension. Tämä ei kuitenkaan vaikuta

¹⁸ Chalmers vaikuttaa usein intuitiivisesti samastavan intension meidän dispositioihimme tehdä arvostelmia siitä, kuuluuko jokin olio sanan ekstensioon annetussa maailmassa vai ei, maailma kerrallaan (ks. alla). Ehkä tästä näkökulmasta intension voi ajatella olevan käsitteellisesti perustavampi kuin tietty mahdollisten maailmojen luokka. Suhtaudun itse kuitenkin varsin skeptisesti siihen, kuinka pitkälle meidän tällaiset dispositiomme todellisuudessa kantavat – intensioista uhkaa tämän ajatuksen seurauksena tulla radikaalisti ei-määräytyneitä.

¹⁹ Jätän tässä yksinkertaisuuden vuoksi huomioimatta Chalmersin pohdiskelut siitä, miten sanat voisivat viitata toisin kuin ne aktuaalisesti viittaavat, koska se on mielestäni sekaannusta, ja oletettavasti perustuu deskriptivistisiin jäänteisiin hänen merkitystä ja viittaamista koskevassa ajattelussaan (ks. viite 20). Jos tarkoitus on analysoida esimerkiksi lausetta ”Kaikki koppelot ovat metsoja” 1. ulottuvuuden (*a priori* tiedon perustalta mahdollisten maailmojen) näkökulmasta, riittää kun tarkastellaan maailmoja, joissa ”metso” soveltuu metsoihin. Ei ole mitään tarvetta pohtia maailmoja, joissa sana ”metso” soveltuukin vaikkapa joihinkin muihin isokokoiisiin metsäkanalintuihin.

psykologisesti lainkaan uskottavalta, kun muistetaan, millaisia abstrakteja ja vahvasti äärettömiä olioita intensiot ovat.

Joskus Chalmers esittää, että oikea intensio voidaan määrätä kontemploimalla erilaisia mahdollisia skenaarioita: *mitä sanoisimme, jos maailma osoittautuisikin sellaiseksi-ja-sellaiseksi?* Olisiko se-ja-se olio silloin tämän-ja-tämän sanan ekstensiossa? (Chalmers 1996, s. 57–58).²⁰ En pidä itse lainkaan uskottavana, että tämä (sanan/käsitteen ja juuri tietyn yhden intension määrätty yhteys – olettaen että sellainen ylipäänsä on) olisi puhtaasti *a priori* tiedettävä asia. Chalmers olettaa tämän varsin suoraviivaisesti, ja tässä voi olla yksi hänen järjestelmänsä heikoista lenkeistä.

Ehkä suopein tulkinta tässä on, että Chalmersin ajatuksen 1- ja 2-intensioiden yhtymisestä ja eroamisesta on ilmeisesti tarkoitus perustua erälle hänen toistuvasti käyttämilleen, joskin hieman epäselviksi jääville erotteluille. Ensinnäkin erottelulle *maailman-aktuaalisena* ja *maailman-kontrafaktuaalisena* välillä, toiseksi erottelulle sen että maailma *verifioi* lauseen (1-intensio) ja sen että maailma *toteuttaa* lauseen (2-intensio) välillä (mutta ks. viite 17) – ja kolmanneksi erottelulle *semanttisesti neutraalien* ja ei-neutraalien ilmaisujen välillä: Chalmersin mukaan neutraalit ilmaisut ovat karkeasti sellaisia, jotka käyttäytyvät samalla tavalla, tarkasteltiinpa maailmaa sitten aktuaalisena tai kontrafaktuaalisena – tai ne ovat sellaisia ilmaisuja jotka eivät ole herkkiä Kaksoismaa-tyyppisille vastaesimerkeille. (Ks. Chalmers 2002b, 2006a, b.)

Chalmers näkyy ajattelevan, että jo metafyyysisesti mahdollisten maailmojen (tai tarkemmin: niitä neutraalilla sanastolla kuvaavien kanonisten kuvausten) joukossa tietyn lauseen 1- ja 2-intensiot voivat poiketa toisistaan: maailma saattaa ehkä toteuttaa lauseen mutta ei verifioida sitä, tai toisin päin (mutta ks. viitteet 17, 19 ja 20). Jos kuitenkin lause ja sen osana olevat ilmaisut ovat semanttisesti neutraaleja, nähtävästi – näin Chalmers vaikuttaa ajattelevan – samat maailmat (tai maailmojen kanoniset kuvaukset) sekä toteuttavat että verifioivat lauseen, ja sen 1- ja 2-intensiot yhtyvät metafyyysisesti mahdollisten maailmojen joukossa.

²⁰ Chalmersin ajattelun taustalla näyttäisi vaikuttavan (mm. Kripken ankarasti arvostelema) deskriptivistinen näkemys viittaamisesta, vaikka Chalmersin ”virallinen” kanta onkin, että hän ei ole sitoutunut siihen. Hän kuitenkin esittää, että sanaan assosioituneen kuvauksen merkitys voi tarjota ”likiarvon” kyseisen sanan merkityksestä (ks. esim. Chalmers 2002b, s. 149, s. 160). Voidaan kuitenkin argumentoida, ettei edes tämä pidä alkuunkaan paikkaansa, ja usein mitään tällaista (oikeantyyppistä) assosioitua kuvausta ei vain ole. Chalmers vetoaa usein myös nk. kiinteytettyihin kuvauksiin ja metalingvistisiin kuvauksiin, mutta niillä on tosiasiallisesti omat vakavat ongelmansa. (Ks. Raatikainen 2009, 2018a.)

Nämä Chalmersin tekniset käsitteet ovat vahvasti yhteenkietoutuneita, eikä yhtä oikein voi ymmärtää ymmärtämättä muita. Chalmersin koko ajatuksen kunnollinen ymmärtäminen edellyttäisi kuitenkin näiden avainkäsitteiden täsmällisempää selitystä. Valitettavasti mitään tarkempia yleisiä määritelmiä ei ole tarjolla, vaan Chalmers tyytyy toteamaan: ”semanttisen neutraalisuuden täsmällinen formaalinen luonnehdinta jää avoimeksi kysymykseksi tulevaisuuden tutkimukselle”. (Chalmers 2006b, s. 87). Tätä voisi ehkä pitää hieman epätyytyttävänä perustana kunnianhimoiselle filosofiselle järjestelmälle ja siihen nojautuvalle hyvinkin kunnianhimoiselle filosofiselle argumentille.

Tietoisuusarvostelmien moninaisuus

Kaiken raskaan teknisen kaluston (ja erityisesti puheen 1- ja 2-intensioista ja niiden ”yhtymisestä”) taustalla Chalmersilla vaikuttaa lopulta niistä riippumaton yksinkertainen intuitiivinen ajatus, että puhtaan fenomenaalisen kokemuksen tapauksessa tiedollinen ero ilmenevän ja todellisuuden välillä katoaa (ks. Chalmers 1996, s. 133; 2003a, s. 117; 2009/2010, s. 149–50). Chalmers vetoaa siihen, että fenomenaalisen tietoisuuden laadullisten kokemusten tapauksessa ei ole samanlaista kuilua ilmenevän ja todellisuuden välillä kuin monissa muissa tapauksissa: jokin voi esimerkiksi näyttää ja tuntua aivan kullalta olematta kultaa, mutta jos subjekti kokee jonkin kipuna, se *on* kipua (kivun syystä voi tietysti erehtyä). Chalmers esittää, että tämä tukee vahvasti oletusta, että fenomenaalisten termien 1- ja 2-intensiot yhtyvät. (Hän ei kuitenkaan kerro tietääkseni missään tarkemmin, miten tämä seuraa).

Voidaan varmaankin hyväksyä, että puhtaan laadullisen kokemuksen kohdalla on todellakin uskottavaa, että ilmenevä ja todellisuus yhtyvät. Chalmersin kuviteltavuusargumentissa Q ei kuitenkaan ole fenomenaalisen tietoisuuden puhdas laadullinen kokemus, vaan tällaiseen kokemukseen yleisesti viittaava *väitelause* tai sellaista vastaava *propositio*, johon on mielekästä liittää *totuusarvo* (\top tai \perp). Se voidaan myös kieltää, $\neg Q$, ja sitä voidaan käyttää osana konjunktia, $F \wedge Q$.

Edelleen, Chalmers toteaa, että voi olla vaikeaa tai jopa ristiriitaista kuvitella, että on *itse* zombi. Siksi hänen mukaansa on parempi tulkita Q hänen argumentissaan väitteeksi, että jollakulla *muulla* on joku fenomenaalinen kokemus, tai joku *muu* on fenomenaalisesti tietoinen – ja kuvitella sitten

tämän kieltö: että tuo joku muu on zombi tai että häneltä ainakin puuttuu tuo nimenomainen kokemus. (Chalmers 2009/2010, s. 154.)

Tarkastellaan seuraavia fenomenaaliseen tietoisuuteen kytkeytyviä tapauksia:

- (i) Oma puhdas fenomenaalinen kokemukseni *X*
- (ii) Oma uskomukseni *että minulla on nyt X*
- (iii) Uskomukseni *että minulla on joku tietoinen kokemus*
- (iv) Uskomukseni *että olen fenomenaalisesti tietoinen*
- (v) Uskomukseni *että tietyllä toisella subjektilla on X*
- (vi) Uskomukseni, *että tietyllä toisella subjektilla on joku tietoinen kokemus*
- (vii) Uskomukseni, *että tietty toinen subjekti on fenomenaalisesti tietoinen*

Chalmers luisuu argumentissaan näistä yhdestä toiseen tekemättä selvää eroa niiden välillä. Voidaan kuitenkin väittää, että tapausten (i)–(vii) tieto-opillinen status on merkittävästi erilainen. Se, että ilmenevä ja todellisuus yhtyisivät, käy yhä epäselvemmäksi, kun luettelossa siirrytään alusta eteenpäin.

Jo (iii) ja (iv) sisältävät yleisemmät tietoisuuden kokemuksen ja tietoisuuden olennon *käsitteet*. Se edellyttää jo kehittyneitä ajattelua, abstraktiota ja yleisempää käsitteenmuodosta. On uskottavaa, että yksinkertaisemman olion, jolla voi olla puhdas fenomenaalinen kokemus (tapaus (i)), kognitiiviset kyvyt eivät edes riitä sellaisten käsitteiden oppimiseen ja ymmärtämiseen. Siirryttäessä tarkastelemaan toisen olennon kokemuksia ja tietoisuutta ((v)–(vii)) tiedollinen välittömyys käy yhä epäilyttävämmäksi. Vastassamme on klassisen vierassieluisuuden ongelman yksi muoto.

Chalmersinkin innokkaasti suosimat fenomenaaliseen tietoisuuteen liittyvät ajatuskokeet osoittavat, ettei julkinen intersubjektiivinen kieli kykene välittämään puhdasta fenomenaalista kokemusta, enkä minä voi koskaan olla täysin varma siitä, kokeeko toinen subjekti samat ulkoiset ärsykkeet juuri samalla tavalla kuin minä. Ehkä hänen subjektiiviset kokemuksensa ovat käänteiset (esim. hänen kokemuksensa punaisesta maailmassa vastaa minun kokemustani vihreästä jne.) – tai ehkä hän on jopa osittainen zombi. Eikä tämä ole pelkkä villin filosofisen spekulatiion asia: Esimerkiksi lääketieteessä on jo pitkään tunnettu *synestesiaksi* kutsuttu ilmiö. Sillä tarkoitetaan joidenkin ihmisten kokemaa aistien sekoittumista: aistiärsyke aiheuttaa synesteetikolle toisen aistin alaan kuuluvan aistimuksen. Hän saattaa esimerkiksi kokea kuulemiaan ääniä väreinä tai makuina. On tosiasia, että eri yksilöillä voi olla erilaisia subjektiivisia fenomenaalisia kokemuksia suhteessa

identtisiin ulkoisiin ärsykkeisiin (esim. punainen väri, ammoniakkin haju). Voimme varmaankin hyväksyä, että meillä voi todella olla tietoisien kokemuksen ja fenomenaalisen tietoisuuden käsitteet vain, jos olemme itse tietoisia. Zombilla ei siis ole näitä käsitteitä (vaikka zombi voi ehkä käyttää syntaktisesti samoja sanoja viittaamaan johonkin muuhun). Tästä ei kuitenkaan seuraa, että tapausten (i)–(vii) tieto-opillinen status olisi ollenkaan samalla tasolla.

Chalmers itsekin tekee toisissa yhteyksissä erottelua erityyppisten fenomenaalisten käsitteiden välillä (erit. Chalmers 2003b). On ensiksikin julkisen kielen ilmaisun ”punaisen kokemus” ilmaisema käsite. Se on Chalmersin mukaan *relatiivinen* käsite, sillä sen viittaus kiinnitetään suhteessa ulkomaailman paradigmaattisiin punaisiin olioihin, joita osoitetaan opittaessa julkisen kielen ilmaisu ”punainen”. Chalmers erottaa tässä relationaalisessa fenomenaalisisessa käsitteessä edelleen kaksi alalajia, *yhteisöllisen* ja *yksilöllisen*. Ne eroavat toisistaan siinä, kiinnitetäänkö viittaus relaatioissa laajempaan yhteisöön (”paradigmaattisten punaisten olioiden tyypillisesti yhteisöni normaaleissa jäsenissä aiheuttama fenomenaalinen kvaliteetti”) vai vain yhteen subjettiin (”paradigmaattisten punaisten olioiden tyypillisesti minussa aiheuttama fenomenaalinen kvaliteetti”). Julkisen kielen sana ”punainen” kokemuksen predikaattina ilmaisee Chalmersin mukaan jompaa kumpaa näistä kahdesta. Lisäksi Chalmers erottaa niistä vielä *indeksikaalisen* fenomenaalisen käsitteen: ”tämä kvaliteetti” tai ”tämän tyyppinen kokemus”. Sekin on hänen mukaansa relationaalinen käsite. Kaikilla kolmella eri käsiteellä voidaan Chalmersin mukaan viitata samaan kvaliteettiin. Näiden relationaalisten käsitteiden lisäksi on hänen mukaansa kuitenkin olemassa myös fenomenaalinen käsite, joka ei ole relationaalinen, vaan poimii fenomenaalisen punaisuuden suoraan, sen intrinsisen fenomenaalisen olemuksen avulla. Hän kutsuu tätä *suoraksi* fenomenaaliseksi käsiteeksi (suorakin fenomenaalinen käsite on kuitenkin ainakin Chalmersille eri asia kuin itse kvaliteetti, johon käsite viittaa). Chalmersin mukaan suoraa käsitettä tarvitaan esimerkiksi Jacksonin tietoargumentissa: tämä on se mitä ajatuskokeen mustavalkoisesta huoneesta vapautettu Mary punaista ensi kertaa kokiessaan uutena saavuttaa. Se ei Chalmersin mukaan ole sama asia kuin mikään kolmesta relationaalisesta käsiteestä. Chalmersin erottelut vaikuttavat uskottavilta. Kummallista kyllä ne kuitenkin loistavat poissaolollaan, kun hän kehittää kuviteltavuusargumenttiaan.

Vaikka ilmenevä ja todellisuus tosiaankin yhtyisivätkin puhtaan kokemuksen tasolla, ei ole ollenkaan selvää, että sama pätsi kuviteltavuusargumentin kannalta parhaimmin toimiviin tulkintoihin siitä, mitä lause *Q* ilmaisee (esim. jonkun toisen tietoisuutta: (v)–(vii)). Niihin näyttäisi Chalmersin omalla käsitteistöllä ilmaistuna liittyvän pikemminkin relationaalinen kuin suora

fenomenaalinen käsite. Ei siis ole selvää, että ilmenevän ja todellisuuden yhtyminen *oman* puhtaan fenomenaalisen kokemuksen tapauksessa todella tukisi Chalmersin välijohtopäätöstä, jonka mukaan Q :n 1-intensio ja 2-intensio yhtyisivät – mitä ikinä tämä täsmällisesti ottaen tarkoittaakaan.

Mutta vaikka Chalmers onnistuisikin jotenkin tämänsuuntaisesti oikeuttamaan Q :ta koskevan näkemyksensä, se ei vielä kanna lähellekään riittävän pitkälle. Q :n tai sen kiellon kattava argumentti ei riitä. Tarvittavan argumentin tulisi kattaa yhdistetty lause $(F \wedge \neg Q)$, jossa esiintyy myös mikrofysikaalisten tosiasioiden täydellinen ja kaikenkattava (mahdollisesti ääretön) tosi teoria F . Ja sen kohdalla ilmenevän ja todellisen yhtyminen lienee jokseenkin kyseenalaista.

Russellilainen monismi vaihtoehtona

Chalmers kuitenkin esittää, että relevantti vastaesimerkki (siis tilanne, jossa $(F \wedge \neg Q)$ on metafysisesti mahdoton mutta ei ole *a priori* kumottavissa) edellyttää, että F :n ja Q :n välillä vallitsee aivan tietynlainen suhde: että jotkut maailmat, joilla on sama *struktuurallinen profiili* kuin aktuaalisella maailmalla, ovat *a priori* yhteensopivia konjunktion $(F \wedge \neg Q)$ kanssa, ja aktuaalisen maailman fysiikan struktuurallinen profiili ei edellytä Q :ta, mutta sen *struktuurallinen* ja *intrinsinen profiili* yhdessä tekevät Q :n välttämättömäksi (Chalmers 2009/2010, s. 151).²¹ Chalmersin mukaan tämä vaihtoehto vastaa russellilaista monismia (ks. Russell 1927) ja jonkinlaista panpsykismiä tai panprotopsykismiä. Chalmersin luokittelussa russellilainen monismi on kanta, jonka mukaan tietoisuus koostuu fundamentaalisten fysikaalisten olioiden intrinsisistä ominaisuuksista; sen mukaan fenomenaaliset ominaisuudet sijaitsevat fysikaalisen todellisuuden fundamentaalisimmalla tasolla ja muodostavat eräässä mielessä fysikaalisen todellisuuden perustan. Panpsykismi viittaa

²¹ Chalmers ei sano paljoakaan struktuurallisen ja intrinsisen profiilin dikotomiasta vaan olettaa se koko lailla annettuna. Hän viittaa Maxwelliin (1978), joka käyttää argumentissaan keskeisesti Ramsey-lauseiden tekniikkaa. Myös Russellin (1927) alkuperäinen strukturalistinen teoria voidaan luontevasti eksplikoida Ramsey-lauseiden avulla (ks. Demopoulos & Friedman 1985, 1989). Ei siis liene epäsuopeaa tulkita myös Chalmersin olettaen, että erottelu voidaan tyydyttävästi eksplikoida tämän tekniikan avulla – hän kun tukeutuu siihen muutenkin toistuvasti. (Ks. myös kirjoitukseen Chalmers 2003a uudelleenjulkaisussa teoksessa Chalmers 2010 lisätty alaviite 19, s. 122). Kuten jatkossa toteamme, tekniikkaan liittyy kuitenkin paljon enemmän ongelmia kuin Chalmers näkyy ymmärtävän.

Toisaalla Chalmers (2003a, luku 5.6.) argumentoi lyhyesti premissin (3) puolesta nojautumalla omassa 2D-semantiikan tulkinnassaan erotteluun sen välillä, että maailma *verifioi* lauseen ja että maailma *toteuttaa* lauseen. Oma näkemykseni on, että myös tämä erottelu nojaa Chalmersin varsin luonnonmaksiin ja epäselviin pohdiskeluihin siitä, miten sanat olisivat voineet viitata toisin kuin ne aktuaalisesti viittaavat. Tästä syystä en pidä tätä Chalmersin näin eksplikoitua erottelua hyvinmääriteltynä.

tässä kantaan, jonka mukaan fundamentaalisilla fysikaalisilla olioilla on mentaalisia ominaisuuksia – tässä erityisesti tietoisia kokemuksia. Panprotopsykismi taas on kanta, jonka mukaan perustavat oliot ovat prototietoisia, eli niillä on jonkinlainen tietoisuuden esiaste, ja ne voivat kollektiivisesti muodostaa laajemman järjestelmän tietoisuuden.

Chalmers joka tapauksessa esittää myönnytyksen, ettei hänen kuviteltavuusargumenttinsa sulje pois russellilaista monismia. Tämä johtaa Chalmersin argumentin ”lopulliseen” muotoiluun:

(1) $(F \wedge \neg Q)$ on kuviteltavissa.

(2) Jos $(F \wedge \neg Q)$ on kuviteltavissa, niin $(F \wedge \neg Q)$ on 1-mahdollinen.

(3) Jos $(F \wedge \neg Q)$ on 1-mahdollinen, niin $(F \wedge \neg Q)$ on 2-mahdollinen tai russellilainen monismi on tosi.

(4) Jos $(F \wedge \neg Q)$ on 2-mahdollinen, niin materialismi on epätosi.

(5) Materialismi on epätosi, tai russellilainen monismi on tosi.

Chalmersin järkeily etenee tässä kohtaa jokseenkin vauhdikkaasti. Hän päätelee aika suora-
viivaisesti, että koska – näin hän väittää – fenomenaaliset ominaisuudet ovat ainoita intrinsisiä, ei-
relationaalisia ominaisuuksia, jotka ovat meille suoraan tuttuja (1996, s. 153), niin perustavien
fysikaalisten olioiden intrinsisten ominaisuuksien täytyy myös olla fenomenaalisia, tai ainakin
fenomenaaliset ominaisuudet ovat tähän yhtä hyvä ehdokas kuin mikään mukaan (ibid., s. 154). Jää
kylläkin hyvin epäselväksi, miksi fundamentaalisen fysiikan olioiden intrinsisten ominaisuuksien
pitäisi ylipäättään olla *meille* suoraan tuttuja. Ja vaikka alkeishiukkasilla olisikin jonkinlainen
alkeellinen tietoisuus, miksi *niiden* tietoiset tilat olisivat *minulle* suoraan tuttuja? Eihän minulla tai
tietoargumentin Marylla ole suoraa tuttuustietoa edes muiden ihmisten fenomenaalisisista
kokemuksista. Chalmersin järkeilyä on tässä kohden varsin vaikea seurata.²²

Chalmers näyttäisi olettavan, että fysiikka kuvaa perusoliotaan vain strukturaalisesti. Mutta eikö
voisi yhtä lailla ajatella, että puhtaasti strukturaalinen kuvaus fysikaalisesta todellisuudesta on

²² Chalmers tarkastelee erityisesti russellilaista monismia, panpsykismia ja panprotopsykismia tarkemmin tuoreehkossa kirjoituksessaan (Chalmers 2015). Kirjoitus kuitenkin liikkuu varsin yleisellä tasolla ja paljolti vain erittelee ja luokittelee em. teorioiden erilaisia alalajeja. Tässä tarkasteltuun Chalmersin päättelyyn se ei tarjoa lisävalaistusta.

olennaisesti vajavainen ja epätäydellinen? F :n piti kuitenkin olla, oletuksen mukaan, täydellinen ja tyhjentävä kuvaus fysikaalisista tosiasioista. On myös syytä muistaa, että Russellin monismiin liittyvä strukturalismi kohtaa ylitsepääsemättömiä vaikeuksia nk. Newmanin vastaväitteen muodossa (ks. alla); sama ongelma vaivaa eri muodoissa monia strukturalistisia kantoja ja Ramsey-lauseisiin nojautuvia lähestymistapoja. Voidaan edelleen epäillä, onko joissakin arkisemmissä yhteyksissä (esim. Sokrates *on kuollut* vs. Ksantippa *on leski*) luonnolliselta vaikuttavaa erottelua intrinsisten ja ekstrinsisten (tai strukturaalisten) ominaisuuksien välillä lainkaan mielekäästä soveltaa fundamentaalilla mikrofysikaalisella tasolla.²³

En juuri kuvaamistani syistä pidä kovinkaan pakottavana Chalmersin argumentointia sen puolesta, että ainoa mahdollinen tapa, jolla $(F \wedge \neg Q)$ voisi olla metafysisesti mahdoton, olisi russellilainen monismi. Hänen argumentteihinsa liittyy paljon avoimia kriittisiä kysymyksiä. Niinpä jätän tämän haarauman Chalmersin ajattelussa jatkossa yksinkertaisuuden vuoksi huomiotta.

Päällätuleminen ja *a priori* seuraaminen

Kun Chalmersin argumentin alkuaskelista siivotaan pois kaikki lopulta aika turha tekninen käsitteistö ja erinäiset määritelmät käydään läpi ja eliminoidaan määritellyt käsitteet, kyse on lopulta seuraavasta.²⁴ Chalmers ensiksikin esittää olevan uskottavaa, että:

(EA) $(F \rightarrow Q)$ ei ole tiedettävissä *a priori*.

Toiseksi, riippumatta mistään 2D-semantiikan hienouksista, Chalmers on selvästikin hyvin vakuuttunut²⁵ siitä, että seuraava yleinen periaate pätee:

²³ Tässä kohden olen hyötynyt paljon keskustelusta Markku Keinäsen kanssa.

²⁴ ” $(F \wedge \neg Q)$ on (ideaalisesti) kuviteltavissa” tarkoittaa Chalmersilla määritelmän mukaan, ettei ole (ideaalisestikaan) *a priori* tiedettävissä että $\neg (F \wedge \neg Q)$; viimeksi mainittu on logiikan nojalla yhtäpitävästi $\neg F \vee Q$ ja edelleen $F \rightarrow Q$; eli voimme yhtä hyvin sanoa vain ”Ei ole *a priori* tiedettävissä että $F \rightarrow Q$ ”.

²⁵ Tämä ei ole ehkä ilmeistä Chalmersin myöhemmässä, enemmän 2D-semantiikan ympärillä pyörivässä argumentin esittelyssä (Chalmers 2009/2010), mutta se on hyvin selvää esimerkiksi teoksessa *Conscious Mind* (Chalmers 1996). Edelleen Chalmersin yhteisartikkeli Jacksonin kanssa (Jackson & Chalmers 2001) sekä Chalmersin myöhempi järkälemäinen teos *Constructing the World* (Chalmers 2012) ovat paljolti tämän oletuksen puolustusta.

(PA) Jos mikä tahansa ylemmän tason tosiasia H on päällätuleva (metafyysisellä välttämättömyydellä) F :n suhteen, niin $(F \rightarrow H)$ on tiedettävissä *a priori*.

Chalmersin perimmäinen argumentti voidaan nyt tulkita yksinkertaiseksi *Modus Tollens*-muotoiseksi argumentiksi:

1. $(F \rightarrow Q)$ ei ole tiedettävissä *a priori*
 2. Jos mikä tahansa ylemmän tason tosiasia H on päällätuleva (metafyysisellä välttämättömyydellä) F :n suhteen, niin $(F \rightarrow H)$ on tiedettävissä *a priori*
 3. Q ei ole päällätuleva (metafyysisellä välttämättömyydellä) F :n suhteen.
-
4. Materialismi on epätosi.

Periaate (PA) ts. premissi 2 edellä ei ole mitenkään itsestäänselvä ja voi jopa vaikuttaa ensinäkemältä ilmeisen epätodelta. Ainakin äkkiseltään vaikuttaisi nimittäin siltä, että Kripken työn seurauksena laajasti hyväksytyt vain *a posteriori* tiedettävät metafyysisesti välttämättömät totuudet (esim. monet identiteettilauseet) olisivat vastaesimerkki sille. Chalmers on kuitenkin eri mieltä.

Chalmersilla on nähdäkseni lähinnä kahdenlaisia perusteita periaatteeseen (PA) uskomiselle. Ensinnäkin Chalmers on kaikesta huolimatta²⁶ hyvin vahvasti kiinni Lewisin filosofiassa ja nk. Canberran suunnitelmassa, joka väittää pystyvänsä oikeuttamaan periaatteen (PA). Toiseksi Chalmers viittaa tässä Horganin pohdiskeluihin päällätulemisesta sekä nk. kosmisesta hermeneutiikasta.

Ramsey-Carnap-Lewis-menetelmä ja Canberran suunnitelma

Chalmersin ajattelussa näkyy vahvasti Lewisin ja nk. Canberran suunnitelman (ks. Nolan 2010; Braddon-Mitchell & Nola 2009; Raatikainen 2014, 2018b) vaikutus. Erityisesti hänen materialismin vastaisessa järkeilyssään keskeisessä roolissa oleva periaate (PA) näyttäisi nojautuvan osaltaan siihen (ks. esim. Chalmers 1996, s. 79; viite 38, s. 368).

²⁶ Dualisti Chalmersin ja materialisti Lewisin näkemykset fenomenalisesta tietoisuudesta ovat tietysti hyvin erilaiset. Mutta monilta muilta osin Chalmers seuraa suhteellisen uskollisesti Lewisia sekä myös Lewisia monessa asiassa seuraavaa Jacksonia.

”Canberran suunnitelmalla” viitataan Lewisin filosofiasta vahvoja vaikutteita saaneeseen filosofian koulukuntaan ja tutkimusohjelmaan, joka antaa keskeisen aseman nk. Ramsey-lauseiden tekniikalle tai ”Ramsey-Carnap-Lewis-menetelmälle”. Tämän tekniikan on oletettu tarjoavan täsmällisen ja uskottavan tavan analysoida käsitteitä ja paljastaa käsitteiden implisiittisiä määritelmiä. Sen on esitetty tarjoavan menetelmän erotella toisistaan täsmällisesti ja uskottavasti teorian analyttinen ja synteettinen tai faktuaalinen sisältö. Se on myös toistuvasti liitetty erilaisiin strukturalistisiin lähestymistapoihin, ja teorian Ramsey-lauseen on ajateltu ilmaisevan teorian todellisen strukturaalisen sisällön. Ja kuten edellä on mainittu, Chalmers näyttää Maxwellia seuraten myös uskovan, että menetelmä tarjoaa pätevän tavan erotella toisistaan teorian strukturaaliset ja intrinsiset ominaisuudet. Lewis, Jackson ja Chalmers ovat edelleen vakuuttuneita, että tämä tekniikka mahdollistaa muun ohessa lopulta sen osoittamisen, kuinka kaikki normaalit ylemmän tason totuudet (paitsi Chalmersille fenomenaaliseen tietoisuuteen liittyvät totuudet muodostavat poikkeuksen) voidaan johtaa *a priori* mikrofysikaalisista totuuksista, toisin sanoen oletuksen (PA) (Lewis 1994; Jackson 1994, 1998, Chalmers 1996, 2012; Jackson & Chalmers 2001).

Jos S on (formalisoitu) teoria, ja T_1, T_2, \dots, T_n ovat sen teoreettiset predikaatit, niin teorian Ramsey-lause saadaan korvaamalla ensin kaikki teoreettiset predikaatit (toisen kertaluvun) muuttujilla ja kvantifioimalla ne sitten eksistentiaalisesti. Teorian havaintopredikaatit O_1, O_2, \dots, O_n jätetään koskemattomiksi. Jos alkuperäinen teoria S kirjoitetaan muotoon $S(T_1, T_2, \dots, T_n, O_1, O_2, \dots, O_n)$, niin sen Ramsey-lause S^R on:

$$(\exists X_1) (\exists X_2) \dots (\exists X_n) S(X_1, X_2, \dots, X_n, O_1, O_2, \dots, O_n).$$

Edelleen teorian S nk. Carnap-lause on konditionaali ($S^R \rightarrow S$). Ajatus on ollut, että Carnap-lause eristää täsmällisesti teorian analyttisen osan, eli teorian analyttiset totuudet ovat täsmälleen teorian Carnap-lauseen loogiset seuraukset. Ramsey-lauseen puolestaan oletetaan eristävän täsmällisesti teorian faktuaalisen tai synteettisen osan. Teorian Ramsey-lauseen ja Carnap-lauseen konjunktio onkin loogisesti ekvivalentti alkuperäisen teorian kanssa.

Mutta niin suosittu kuin Ramsey-Carnap-Lewis-menetelmä onkin erityisesti Lewsin seuraajien keskuudessa ollut, siihen liittyy parikin vakavaa ongelmaa: ensiksi nk. Newmanin vastaväite ja toiseksi argumentti, jota voidaan kutsua Schefflerin ongelmaksi.

On hyödyllistä erottaa Newmanin vastaväitteessä kaksi versiota.²⁷ Ensiksi on *perinteinen Newmanin vastaväite*, jonka Newman (1928) esitti Russellin puhdasta tai loogista strukturalismia vastaan. Sama kritiikki soveltuu myös esimerkiksi varhaisen Carnapin samantyyppiseen näkemykseen. Vastaväite, joka voidaan todistaa matemaattisesti täsmällisesti, on seuraava: jäljelle jäävä strukturaalinen kuvaus maailmasta on lähes triviaalisti tosi, kunhan maailmassa vain on riittävä määrä objekteja. Tämä pätee, vaikka alkuperäinen teoria, josta lähdettiin liikkeelle, olisi räikeän epätosi.

Toiseksi on *nykyaikainen Newmanin vastaväite* sellaisena kuin se on esitetty viimeaikaisessa tieteenfilosofisessa keskustelussa Demopoulosin ja Friedmanin artikkelista (1985) alkaen (ks. myös Ketland 2004, 2009; Ainsworth 2009). Sen muotoilu on hieman monimutkaisempi, eikä sen tähtäimessä ole kaikenkattava strukturalismi vaan esimerkiksi strukturaalinen realismi tieteenfilosofiassa. Nykyaikaisen Newmanin vastaväitteen sisältö on, että teorian Ramsey-lause on lähes triviaalisti tosi, jos teoria on vain empiirisesti adekvaatti ja maailmassa on tarpeeksi monta objektia. Tämä pätee, vaikka alkuperäinen teoria olisi radikaalisti epätosi, kunhan se vain on empiirisesti adekvaatti. Oletus, että teorian Ramsey-lause sisällyttäisi luotettavasti teorian koko faktuaalisen tai strukturaalisen sisällön, on tämän valossa epäuskottava.

Schefflerin ongelma (Scheffler 1963, 1968; ks. myös Niiniluoto 1972; argumentin elvytti uudelleen eloon nykykeskustelun kontekstissa Raatikainen 2012) on puolestaan lyhyesti seuraava: joissakin tapauksissa teorian Ramsey-lause on jopa loogisesti tosi, vaikka alkuperäinen teoria ei olisi edes tosi. Jälleen oletus, että teorian Ramsey-lause esittäisi luotettavasti teorian faktuaalisen tai ainakin strukturaalisen sisällön, näyttäytyy epäuskottavana.

Sekä Schefflerin ongelmasta (ks. Raatikainen 2011) että Newmanin vastaväitteestä (ks. Raatikainen 2018b) voidaan lisäksi johtaa ongelmia oletukselle, että teorian Carnap-lause rajaisi täsmällisesti ja uskottavasti teorian analyttisen sisällön. Voidaan nimittäin osoittaa, että teorian Carnap-lausetta vastaan voidaan monissa tapauksissa esittää empiiristä evidenssiä, eli sitä voidaan empiirisesti heikentää – minkä ei tietenkään pitäisi olla mahdollista analyttiselle totuudelle.

²⁷ Chalmers osoittaa lopulta, teoksessaan *Constructing the World* (2012), jonkinlaista tietoisuutta *perinteisestä* Newmanin vastaväitteestä. Hän ei sen sijaan näytä ollenkaan ymmärtävän *nykyaikaista* Newmanin vastaväitettä ja sen kriittisiä seurauksia, vaikka muodollisesti viittaakin sen keskeisiin lähteisiin (ks. Raatikainen 2014, jossa tämä erottelu on tehty ensimmäistä kertaa selvästi).

Ramsey-Carnap-Lewis-menetelmä ei siis ole parhaan nykytiedon valossa ollenkaan niin hedelmällinen ja luotettava työkalu kuin sen innokkaat kannattajat ovat olettaneet. Sen perustalle ei voida uskottavasti rakentaa kunnianhimoista filosofista argumenttia – sellaista kuin Chalmersin argumentti materialismia vastaan.

Canberran suunnitelman taustalla voidaan toisaalta erottaa filosofisempi teoria tai ohjelma, joka ei itsessään riipu mistään formaalisista työkaluista.²⁸ Se on yleistys Lewisin ja Armstrongin 1960-luvulla esittämästä analyttisen funktionalismin ohjelmasta mielenfilosofiassa: Perusajatus on, että ylemmän tason ominaisuudet, esimerkiksi mentaaliset tai biologiset ominaisuudet, voidaan analysoida ja määritellä kausaalisen roolin avulla. Muut kuin havaintokäsitteet otetaan käyttöön jonkun erityistieteen tai arkitiedon teorian avulla, ja tämä teoria määrittelee implisiittisesti omat uudet teoreettiset käsitteensä jonkin kausaalis-funktionaalisen roolin kautta. Tämä vaihe ohjelmassa – näiden kausaalisten roolien paljastaminen – on puhdasta *a priori* käsiteanalyysia. Lisäksi oletetaan, että kun perustavampaa fysikaalista tasoa koskeva empiirinen tiede edistyy, saamme tietää, mikä mikrofysikaalinen ominaisuus täyttää juuri tämän kausaalisen roolin. Lewisin ja hänen seuraajiensa jatkoajatus on, että nämä kaksi tekijää yhdessä mahdollistavat kaikkien²⁹ ylemmän tason totuuksien *a priori* johtamisen, kunhan mikrofysikaaliset totuudet on (hypoteettisesti) saavutettu.

Ajatus voi tuntua luonnolliselta, mutta tarkemmassa tarkastelussa siinä paljastuu ongelmallinen ja perustelematon hyppäys: Tällainen kausaalinen rooli *R* ”määritellään” aluksi jossakin arkijärjen kansanteoriassa tai korkeamman tason erityistieteessä. Oletuksena kuitenkin on, että täsmälleen sama kausaalinen rooli *R* voidaan ilmaista yhtä lailla fundamentaaliosessa fysiikassa ja tunnistaa sen tasolla. Tämä ei kuitenkaan ole lainkaan itsestäänselvää, varsinkaan jos ei jo erikseen oleteta kaikenkattavaa globaalia tyyppi-identiteettiteoriaa ja perinteistä vahvaa reduktionismia.

Ensinnäkin monet filosofit ovat vakuuttuneita, että (ylemmän tason) tavanomainen kausaation käsite ei ole edes mielekäs fundamentaaliosessa fysiikan tasolla.³⁰ Siinä määrin kun tämä pitää

²⁸ Artikkelissa (Raatikainen 2018b) erotetaan toisistaan formaalinen ja ei-formaalinen Canberran suunnitelma. Nolan (2015) viittaa jälkimmäiseen nimityksellä ”yleistetty funktionalismi”.

²⁹ Paitsi Chalmersille tietyksi fenomenaaliseen tietoisuuteen liittyvät tosiasiat muodostavat poikkeuksen. Hänen mukaansa fenomenaaliosia käsitteitä ei voidakaan määritellä kausaalios-funktionaalios roolin avulla.

³⁰ Ks. esim. monet artikkelit kokoelmassa Price & Corry (2007). Ajatuksen esitti tunnetusti ensiksi Russell (1912-13).

paikkansa, ylemmän tason kausaalille roolille ei varmastikaan löydy täsmällistä tyyppi-tyyppi-identtistä vastinetta mikrofysikaalisella tasolla. Toiseksi voidaan argumentoida, että jos ominaisuus on moninaisesti toteutuva, sen yksittäisessä esiintymässä toteuttavan fysikaalisen ominaisuuden kausaalinen profiili ei ole sama kuin toteutetun ylemmän tason ominaisuuden: relevantit kontrafaktuaaliset konditionaalit käyttäytyvät toisistaan poikkeavilla tavoilla.³¹ Kolmanneksi esimerkkeinä tyyppillisesti käytetyt tapaukset kausaalisista rooleista (vaikkapa kipu ja kipukäyttäytyminen, tai termostaatin toiminta) ovat hyvin yksinkertaisia ja sellaisina harhaanjohtavia. Käytännössä tietyn ylemmän tason ominaisuuden (esimerkiksi mentaalisen tilan) määrittelevässä kausaalisessa roolissa myös ne ominaisuudet, joiden avulla ensiksi mainittu ominaisuus määritellään, ovat usein ylemmän tason ominaisuuksia – eivät mikrofysikaalisia. Chalmers ja muut ovat jossain määrin tietoisia tästä, mutta jokseenkin huolettomasti olettavat, että laajempi ylemmän tason kausaalisten suhteiden verkosto tulee lopulta holistisesti määritellyksi (mikro-) fysikaalisten ominaisuuksien avulla, ja viittaavat ylimalkaisesti Ramsey-Carnap-Lewis-menetelmään. Olemme kuitenkin jo todenneet, että viimeksi mainittuun liittyy vakavia ongelmia, eikä siihen voi siten uskottavasti vedota ulospääsynä ongelmista. Ensiksi mainittu on ei-triviaali ja vahva oletus, eikä sellaista voi jättää vahvaan filosofiseen johtopäätökseen pyrkivässä argumentissa (kuten Chalmersin argumentissa materialismia vastaan) pelkäksi uskon asiaksi, vaan sen tueksi pitäisi esittää vakuuttavia argumentteja. Lisäksi uhkana on eräänlainen ei-formaalinen versio Newmanin ongelmasta: jos laaja kausaalisten roolien rakenne kiinnittyy fysikaaliseen todellisuuteen vain heikosti ”reunoistaan”, se voi toteutua lähes triviaalisti ja moninaisesti, jos todellisuudessa vain on riittävän paljon objekteja. (Ks. tarkemmin Raatikainen 2014, 2018b.)

Näin sen enempää formaalinen Ramsey-Carnap-Lewis-menetelmä kuin Canberran suunnitelman filosofisempi viitekehyskään eivät tarjoa riittävän vahvaa tukea Chalmersin argumentaatioissa keskeisessä asemassa olevalle oletukselle (PA).

Kosminen hermeneutiikka

Chalmers viittaa periaatteen (PA) tueksi usein myös Horganin päällätulemistä koskeviin pohdintoihin (Horgan 1978, 1982) sekä tämän esittämään nk. ”kosmisen hermeneutiikan” ajatuskokeeseen (Horgan 1984). Päällätulemisoletus edellyttää, että mikrofysikaaliset tosiasiat

³¹ Ks. esim. List & Menzies 2009; Raatikainen 2013, 2014.

määräävät *kaikki* muut relevantit tosiasiat. Koska mikrofysiikan kieli ja ylemmän tason erityistieteen kieli ovat täysin erillisiä kieliä, niiden välisessä oletetussa *a priori* pääteltävyydessä ei voi olla kyseessä puhtaasti formaalinen looginen seuraussuhde: päättelysuhteiden mahdollistamiseksi tarvitaan lisänä esimerkiksi jonkinlaisia (mahdollisesti yksisuuntaisia) *siltalakeja*.³² Horgania on ajanut eteenpäin osaltaan tähän liittyvä eräänlainen paradoksi: jos siltalait täytyy olettaa erikseen, metafysisesti fundamentaalisina lakeina *sui generis* ja selittämättöminä ”raakoina tosiasioina”, maailman täydellisen mikrofysikaalisen kuvauksen lisäksi, viimeksi mainittu ei yksin tyhjennä perustavia tosiasioita. Tämä taas ei vaikuta materialismin näkökulmasta hyväksyttävältä. Mikrofysikaalisten tosiasioiden täytyy siis määrätä myös nämä siltalait. Siltalakien tulisi siis olla tosia kaikissa niissä mahdollisissa maailmoissa, joiden mikrofysikaaliset tosiasiat ovat samat kuin aktuaalisen maailman. Mutta mihin tämä sitten perustuu?³³

Horgan (1984) esittää ajatuskokeen, jossa Laplacen demonia muistuttava superolento, joka tietää tyhjentävästi ja täydellisesti maailman mikrofysikaaliset totuudet sekä kaikki *a priori* tiedettävissä olevat matemaattis-loogiset ja analyttiset totuudet, pyrkii niiden pohjalta päätelemään kaikki muut ylemmän tason totuudet. Horgan on nimennyt tämän ajatuskokeen asetelman ”kosmiseksi hermeneutiikaksi”. Kyseessä on Davidsonin radikaalitulkintaa hieman muistuttava tehtävä kokonaisten mahdollisten maailmankaikkeuksien ja kieliyhteisöjen tasolla. Horgan kysyy, mitä rajoituksia tulkinnalle pitää asettaa, jotta tavoitteeseen päästäisiin. Mitä mikrofysikaalisiin lakeihin ja tosiasioihin pitää lisätä – ja mikä on tämän lisätiedon metafysisinen status? Edellä mainituista syistä ongelmallisten siltalakien sijasta Horgan pitää parempana edellyttää jonkinlaisia tulkinnan periaatteita tai hermeneuttisia ehtoja. Horganin mukaan tällaisen kosmisen tulkinnan ainoat tarvittavat reunaehdot perustuvat ylemmän tason sanaston merkityksiin. Ajatuskokeen tarkoituksena on lopulta oikeuttaa periaate (PA).

³² Jos vallitsee laajamittainen moninainen toteutuvuus, mitään kaksisuuntaisia siltalakeja tai tyyppi-identiteettejä ei tietenkään ole useissa tapauksissa olemassakaan. Jos ylemmän tason ominaisuudet ovat kuitenkin päällätulevia, seuraa tästä, että ainakin periaatteessa vallitsee myös jonkinlaisia yksisuuntaisia (alhaalta-ylös) konditionaalisia siltalakeja, vaikka ne lienevätkin paljon monimutkaisempia ja satunnaisempia kuin yksinkertaiset ja siistit tyyppi-identiteetit. Tässä ”siltalaki” ymmärretään laajasti, niin että käsite pitää sisällään myös tällaiset yksisuuntaiset ”lait”.

³³ Arvelen omasta puolestani, että Horgania vaivaavan ongelman taustalla on yksinkertaisesti *mahdollisen maailman* käsitteen käyttökelpoisuuden rajallisuus tällaisessa kokonaisissa maailmankaikkeuksissa ja todellisuuden eri tasoja sekä täysin toisistaan erillisiä kieliä sisältävässä kaikenkattavassa asetelmassa.

Osaltaan kyse näyttää olevan myös vanhanaikaisesta kuvasta *selittämisestä*: oletuksesta että selittäminen olisi aina deduktiivista johtamista perustavasta teoriasta. Joustavampi ja monitahoisempi kuva selittämisestä voi sallia muitakin vaihtoehtoja kuin siltalakien *a priori* johdettavuuden fundamentaalisesta fysiikasta tai niiden täydellisen selittämättömyyden. Ehkäpä yksittäinen siltalaki voidaan selittää omassa laajemmassa monen eri tason tieteenalan kontekstissaan ilman mitään reduktionistista *a priori* johtamisen vaatimusta.

Kosmisesta hermeneutiikasta puhuessaan Horgan puolestaan viittaa edelleen Lewisiin ja tämän versioon radikaalitulkinnasta (Lewis 1974). Lewisin oma teoria tulkinnasta kuitenkin nojaa muun ohessa olemuksellisesti Canberran suunnitelman oppeihin, jotka olemme jo todenneet ongelmallisiksi. Horgan myös antaa Lewisia seuraten keskeisen roolin *luonnollisen* ominaisuuden käsitteelle, jonka Lewis perustaa *yksinkertaisuuden* käsitteelle. Asiat voivat kuitenkin olla senkin osalta olla paljon monitahoisempia kuin he olettavat. Lewis ja häntä seuraten Horgan olettavat tulkinnalle edelleen erilaisia Davidson-tyyppisiä suopeuden periaatteen versioita sekä vaatimuksen merkityksen manifestoituvuudesta. Kumpikin voidaan perustellusti kyseenalaistaa, sillä molemmat kumpuavat Davidsonin merkityksiin ja mentaaliin sisältöihin liittyvästä instrumentalismista, joka puolestaan juontaa juurensa Quinen merkitysskeptisismiin (kritiikistä ks. esim. Devitt 1999, luku 10; Raatikainen 2005, 2018a). Jos niihin otetaan realistisempi kanta, oikea teoria tulkinnasta näyttää todennäköisesti hyvin erilaiselta, eikä se välttämättä tue *a priori* pääteltävyyttä.

Ainakin Chalmersin kohdalla myös usko kosmisen hermeneutiikan mahdollisuuteen näyttäisi perustuvan osaltaan luottamukseen Canberran suunnitelmaan sekä hänen vähintäänkin implisiittisiin deskriptivistisiin intuitioihinsa merkityksestä ja viittaamisesta. Kuten on jo todettu, molemmat ovat kiistanalaisia lähtökohtia. Kaiken kaikkiaan ajatuskoe kosmisesta hermeneutiikasta jää siinä määrin luonnosmaiselle ja epämääräiselle asteelle, että on vaikea nähdä sitä minään pakottavana argumenttina periaatteen (PA) puolesta.

Oma vaihtoehtoinen näkemykseni asiasta on karkeasti seuraava: parhaat teoriamme siitä, miten viittaavat sanat merkitsevät sitä mitä ne aktuaalisesti merkitsevät, perustuvat kielenkäyttäjien historiallis-kausaalisiin ketjuihin (erit. Kripke 1972/1980).³⁴ Tällaiset ketjut puolestaan perustuvat ”viittaamisen lainaamiseen” aiemmilta kielenkäyttäjiltä sekä alkuperäiseen nimeämistapahtumaan. Molemmat olettavat tiettyjä mentaalisia tapahtumia tai intentionaalisia tekoja. (Nimeämisen hetkellä mielessä on tietty olio, esim. vauva, ja nimeäjällä on intentio nimetä se. Lainauksen hetkellä lainaajalla on intentio alkaa käyttää sanaa samassa merkityksessä kuin henkilö, jolta sana lainataan.) Ne ovat olemuksellisesti ylemmän tason ominaisuuksia, eivätkä ne ilmene maailman samanhetkisistä kuvauksista, jotka on esitetty pelkällä fundamentaalisen fysiikan kielellä. Semanttiset ja mentaaliset tosiasiat näyttävät kietoutuvan olemuksellisesti yhteen, ja yritykset

³⁴ Myös useimmat Kripken jälkeiset deskriptivistiset teoriat pyrkivät sisällyttämään itseensä tämän yleisen, uskottavan ajatuksen (ks. Raatikainen 2009, 2018a).

päästä kummasta tahansa puhtaasti mikrofysikaalisiin tosiasioihin, tai toisin päin päätellä ensiksi mainitut mikrofysikaalisista tosiasioista, näyttävät kiertävän kehässä.

Minun tai Horganin demonin semanttinen tieto vaikkapa siitä, että aramean kielen sana ”Kepa” tarkoittaa kalliota ja viittaa tarkoitettussa kontekstissa suomeksi ”Pietarina” tunnettuun Jeesuksen opetuslapseseen, alkuperäiseltä nimeltään ”Shimon”, ei tarjoa minkäänlaista siltaa päätellä semanttisia tosiasioita mikrofysikaalisista tosiasioista. Vaikka voisimme matkustaa ajassa taaksepäin ja todeta mikrofysikaaliset tosiasiat Pietarin nimeämisen hetkellä (ja sen jälkeen), on epäuskottavaa, että nimetyn *persoonan* voisi tyyppitasolla identifioida minkään määrätyn mikrofysikaalisen asian kanssa.

Chalmers näyttää ajattelevan, että suurimmat kompastuskivet *a priori* johdettavuudelle (periaatteelle PA) liittyisivät korkeamman tason ominaisuuksien epämääräisyyteen ja siihen, ettei niillä ole napakoita, lyhyitä ja täsmällisiä määritelmiä tai analyyssejä. Mielestäni perustava ongelma ei kuitenkaan liity epämääräisyyteen tai lyhyiden määritelmien puutteeseen vaan siihen, että mahdolliset alustavat tai likimääräisetkin analyysit ja määritelmät (jos sellaisia ylipäänsä on) käyttävät toistuvasti itse korkeamman tason käsitteitä. Voin hallita missä tahansa normaalissa mielessä esimerkiksi *miniän* (pojan vaimo) ja *naton* (aviomiehen sisar) käsitteet: mutta jos minulle esitetään vain mikrofysikaalisella kielellä käsitteellistetty mahdollinen maailma, minulla ei ole luultavasti aavistustakaan, mihin hiukkasjoukkoihin nämä käsitteet tietyllä ajanhetkellä soveltuvat.

Semanttinen tietomme kiinnittää sanojemme viittaukset pääsääntöisesti ylemmän tason olioihin ja ominaisuuksiin eikä perustu niiden mikrofysikaaliseen kuvaukseen (moninaisen toteutuvuuden takia sellaisia ei usein ole olemassakaan). Tyypillinen nimenkantaja kuten persoona, kaupunki tai laiva ei ole identtinen minkään spesifin mikrofysikaalisen aggregaatin kanssa, eikä nimen ekstensiota voi siten mielekkäästi tunnistaa mikrofysikaalisella tasolla.

Chalmers (kuten myös Jackson ja Lewis sekä myös Horgan) tuntuu olettavan, että subjekti voi hallita jonkin ylemmän tason kaikki käsitteet tai sanojen merkitykset ilman, että hän tietää yhtään tuon tason tosiasiaa (ks. esim. Chalmers 1996, s. 35–36). Tämä olettaa jonkinlaisen yksinkertaisen, siistin jaon ja laadullisen kuilun käsitteellisten ja faktuaalisten totuuksien välillä. Itse suhtaudun skeptisesti tällaiseen jyrkkään ja absoluuttiseen dikotomiaan. Pidän uskottavampana, että jonkin aihealueen tai erityistieteen käsitteet ja tosiasiat ovat enemmän tai vähemmän yhteenkietoutuneita: ne opitaan käsi kädessä rinnakkain, eikä niitä voi erottaa siististi ja ei-mielivaltaisesti (ei tarvitse

olla mikään quinelainen merkitysskeptisesti ajatellakseen näin) – vaikka ääripäissä voi olla suhteellisen puhtaasti käsitteellisiä totuuksia ja puhtaasti kontingenteja empiirisiä totuuksia.

Chalmers näyttää toisinaan olettavan, että hänen intensionsa voivat hoitaa tehtävän (ks. esim. Chalmer 2012, s. 16–19): siis että kun subjektilla on ”mielessään” pelkät ylemmän tason sanojen intensiot, hän voi päätellä *a priori* kaikki ylemmän tason tosiasiat mikrofysikaalisista tosiasioista. Viittaavan ilmaisun intensio on funktion nykyaikaisen tulkinnan mukaan joukko järjestettyjä pareja $\langle m, e \rangle$, missä m on mahdollinen maailma ja e on ekstensio (yksilöolio tai olioiden joukko). Jos m sitten on maailman kuvaus pelkästään mikrofysikaalisen kielen tasolla, pitää tietysti paikkansa, että intensiosta voi suoraan lukea, mikä on ilmaisun ekstensio e kussakin maailmassa. Tämä abstrakti kuvaus asiasta kuitenkin pikemminkin vain olettaa vastaavuuden jo määrätynsä tavalla selittää filosofisesti, *miksi* tarkasteltavalla ilmaisulla on juuri tämä ekstensio kyseisessä maailmassa eikä joku muu. Se myös jo olettaa (yleensä) ylemmän tason ekstensioiden käsitteet jo identifioiduksi: niitä ei ole annettu mikrofysikaalisella kielellä. Kuten edellä on todettu, Chalmersin filosofisemmat kommentit asiasta viittaavatkin siihen, että hän pitää ilmaisuun liittyviä kielellisiä dispositioita tai/ja siihen assosioituja likimääräisiä kuvauksia abstrakteja funktioita perustavampina: hän ajattelee, että ne määräävät, mikä intensio ilmaisuun kyseisellä kielenkäyttäjällä liittyy. Ja niin kuin on aiemmin jo nähty, molempia perusteita voidaan pitää ongelmallisina.

Kuten olemme todenneet, Chalmers on nyttemmin katsonut parhaaksi konstruoida mahdolliset maailmat kielellisinä: maksimaalisina ja täydellisinä hypoteeseina. Mutta missä kielessä? Sisältykö siihen myös korkeamman tason tosiasioista³⁵ puhuva kieli L_H vai ei? Jos sisältyy, tällaiset ”maailmat” tietysti ratkaisevat itsessään ja jossain mielessä triviaalisti, onko esimerkiksi $(F \rightarrow H)$ tiedettävissä *a priori*: tämä pätee jos ja vain jos ei ole olemassa maailmaa (kielellisenä hypoteesina), joka olisi vastaesimerkki tälle implikaatiolle (eli hypoteesia johon (tai sen loogiseen sulkeumaan) kuuluu F ja $\neg H$). Mutta mikä määrää sen, onko tällaista maailmaa olemassa vai ei? ”Maailmojen” tai ”skenaarioiden” joukkoa rajaa määritelmän mukaan se, etteivät ne ole *a priori* kumoutuvia. Näyttää siis siltä, että kysymyksen konditionaalinen $(F \rightarrow H)$ *a priori* tiedettävyydestä täytyy olla jo ratkaistu, ennen kuin tätä kaikkien 1-mahdollisten maailmojen joukkoa edes aletaan määritellä. Selitykset tuntuvat pyörivän kehässä, eikä 2D-semantiikan käsitteistö tarjoa mitään apua eikä ulospääsyä, vaan jo olettaa sen, mikä pitäisi ratkaista.

³⁵ Tarkoitan tässä korkeamman tason tosiasioilla sellaisia tosiasioita, jotka ovat kuitenkin oletettavasti metafyyysisesti päällätulevia, eli argumentin vuoksi muita kuin fenomenaliseen tietoisuuteen liittyviä tosiasioita.

Chalmers kuitenkin vaikuttaisi ajattelevan, että mahdollinen maailma kuvataan lähinnä mikrofysikaalisella kielellä.³⁶ Mutta jos korkeamman tason tosiasian H ilmaiset eivät sisälly maailman (maksimaalisena kielellisenä hypoteesina) kieleen, jää epäselväksi, mikä ratkaisee H :n totuuden eri maailmoissa. Oletetaan, että H on vaikkapa joku taloustieteellisen tosiasian ilmaiseva väitelause. On uskottavaa olettaa, että se on päällätuleva suhteessa fysiikan tosiasioihin. Kuitenkin H on ilmaistu kielessä, joka on täysin erillinen fysikaalisista (tai fenomenalisista; ks. alaviitteet 35 ja 36) totuuksista puhuvasta kielestä. Jos ”maailma” (tai skenaario) on kirjaimellisesti em. faktat toteava lause (mahdollisesti ääretön konjunktio) M , sekä H että $\neg H$ ovat loogisesti yhteensopivia M :n kanssa. Mitä edes tarkoittaa, että H on tosi tai epätosi jossain tällaisessa maailmassa M ? Chalmers vetoaa tässä oman 2D-semantiikan tulkintansa ”verifioimisen” (sen että tietty skenaario M verifioi lauseen S) käsitteeseen.³⁷ Chalmersin määritelmät sille vaihtelevat hieman eri konteksteissa, mutta ainakin suhteellisen tuoreen (ks. Chalmers 2012, ekskursiot 10 ja 11) määritelmän mukaan se tarkoittaa, että konditionaali ($M \rightarrow H$) on *a priori* tiedettävissä.³⁸ Mutta onko se? Tämä on juuri se avoin ja kiistanalainen kysymys. Jälleen Chalmersin 2D-viitekehys näyttää olettavan jo annettuna jotain sellaista, jonka sen esitetään selittävän ja ratkaisevan.

Voidaan siis todeta johtopäätöksenä, että Chalmersin perusteet periaatteelle (PA) ovat paljon

³⁶ Tarkemmin, Chalmers olettaa usein, että seuraavat neljä tosiasioiden luokkaa riittävät: (i) fundamentaalisen fysiikan totuudet; (ii) fenomenaliset totuudet; (iii) indeksikaaliset totuudet (ao. subjektin sijainti paikassa ja ajassa); (iv) ”Siinä kaikki”-ehto (joka sulkee pois maailman erilaiset ylikuonnolliset tms. laajennukset), ja että kaikki muut totuudet voidaan periaatteessa johtaa *a priori* näistä (ks. esim. Chalmers 2012).

Mainittakoon, että Chalmers näyttää tässä syyllistyvän fenomenalisten totuuksien kohdalla jälleen luisumiseen vaivihkaa yhdestä asiasta toiseen: ”Virallisesti” ne pitävät sisällään vain puhtaita fenomenalisia kokemuksia koskevat väitelauseet. Kuitenkin Chalmers tuntuu välillä laskevan fenomenaliseksi totuuksiksi kaiken, mitä tieteenfilosofiassa käsitellään havaintolauseina. Ne kuitenkin aivan varmasti muodostavat paljon laajemman totuuksien luokan eivätkä rajoitu vain puhtaisiin fenomenalisiin kokemuksiin (vaikka jotkut varhaiset loogiset positivistit ehkä näin olettivatkin). Puhtaat fenomenaliset kokemukset eivät voi toteuttaa mitään merkityksellistä tiedollista roolia minkään tavanomaisen intersubjektiiivisesti välitettävän tiedon ja tosiasioiden johtamisessa: koska niitä ei oletettavasti voi johtaa objektiivisesta tiedosta (tietoargumentti), ne eivät myöskään voi vastavuoroisesti esimerkiksi falsifioida tieteellistä teoriaa tai tukea tai heikentää sitä.

³⁷ Kuten olen edellä todennut, en pidä tätä käsitettä kovin hyvin määriteltynä. Se perustuu lähinnä parin epätyypillisen esimerkin (”Hesperos” ja ”vesi”) kiistanalaiseen, vähintäänkin puoliksi deskriptivistiseen analyysiin. Tässä kohden riittää kuitenkin todeta, että se jo olettaa *a priori* johdettavuuden.

³⁸ Huomautettakoon tässä, että jos lauseen (tai lauseen intension) totuus/verifioituvuus/toteutuvuus maailmassa M todellakin edellyttää, että lause pitää voida johtaa *apriorisesti* maailman (rajoitetulla ja neutraalilla kielellä annetusta) kuvauksesta, tämä uhkaa tehdä monien lauseiden totuudesta radikaalisti eimääräytyneen: näyttäisi siltä, että lukemattomille lauseille pätee, että maailma ei verifioi tms. tässä mielessä sen enempää lausetta kuin sen negaatiotakaan.

epämääräisemmät ja hatarammat kuin mitä hän esittää, ja hänen selityksensä kiertävät usein kehässä.

Päättävä epämateriaalistinen jälkikirjoitus

Chalmersin argumentti ei jalostuneessakaan muodossaan ole tarkemmassa tarkastelussa kovin pakottava. Päätelyketjussa on monia heikkoja lenkkejä. Vähintäänkin todistamisen taakka on Chalmersilla. Hänen tulisi kertoa huomattavan paljon tarkemmin, miten argumentin olisi tarkoitus erinäisissä ongelmakohdissa edetä.

Tämä ei tietenkään itsessään osoita, että Chalmersin johtopäätös olisi epätosi. Tyypillisin vastaväite ominaisuusdualismille on, että se – väitetysti – johtaa epifenomenalismiin. Tämä syytös kuitenkin puolestaan perustuu tyypillisesti nk. poissulkemisargumenttiin, jota pidän itse kaikkea muuta kuin pakottavana.³⁹ Ehkä ominaisuusdualismi onkin siis lopulta paljon harmittomampi kanta kuin moni tuntuu olettavan.

Ehkäpä ominaisuusdualisminkin sallima nomologinen päällätuleminen lopulta riittää tekemään teoriasta naturalistisesti hyväksyttävän. Ominaisuusdualismin poissulkevan materialismin keskeinen ehto, päällätulemisoletus, perustuu olemuksellisesti *metafyysisen* välttämättömyyden käsitteeseen. Viimeksi mainittu on itse tietysti vahvasti metafyysinen käsite. Se voi tuntua suhteellisen selkeältä yksinkertaisten identiteettien kuten ”Hesperos = Fosforos” tapauksessa, mutta yleisemmin ei ole kovinkaan selvää, mitä sen alaan kuuluu.⁴⁰ Tieteellinen maailmankuva itsessään ei ehkä sisällä tällaista käsitettä. Näin myös materialismi on olemuksellisesti metafyysinen kanta.

Ominaisuusdualismi on tässä suhteessa vähemmän metafyysinen ja ehkä jopa naturalistisempi kanta. Se vain hyväksyy mahdollisuuden, että jos luonnonlait (laki tässä laajasti ymmärrettyinä mukaan luettuna (yksisuuntaiset) psykofyysiset ”lait”) olisivat toiset kuin ne nyt ovat, fenomenaalisen tietoisuuden tosiasiat voisivat olla toisenlaisia, vaikka fyysikaalinen taso olisi identtinen aktuaalisen fyysikaalisen todellisuuden kanssa.

³⁹ Ks. esim. Menzies 2008; List & Menzies 2009; Raatikainen 2007, 2010, 2013, 2015; Shapiro & Sober 2007; Woodward 2008.

⁴⁰ Eikä metafyysisesti mahdollisiin maailmoihin viittaaminen tee sitä todellisuudessa yhtään selvemmäksi.

Jos kuitenkin alamme suhtautua varauksella metafyyssisen välttämättömyyden käsitteeseen ja suhtaudumme sen seurauksena esimerkiksi agnostisesti metafyyssisen päällätulemisen käsitteeseen, olemme jo vähintäänkin raottaneet ovea ominaisuusdualismille. Ehkä valinta sen ja materialismin väillä perustuu lopulta niiden keskinäisen uskottavuuden puntaroimiseen – ei mihinkään pakottavaan deduktiiviseen argumenttiin.

Lähteet

- Ainsworth, P.M. (2009), “Newman’s Objection”, *The British Journal for the Philosophy of Science* 60, 135–171.
- Braddon-Mitchell, D. and Nola, R. (toim.) (2009), *Conceptual Analysis and Philosophical Naturalism*. Cambridge MA: MIT Press.
- Campbell, Keith (1970), *Body and Mind*. London: Macmillan.
- Chalmers, David (1996), *The Conscious Mind. In Search of a Fundamental Theory*. New York and Oxford: Oxford University Press.
- Chalmers, David (2002a), “Does Conceivability Entail Possibility?”, teoksessa Tamar Szabo Gendler & John Hawthorne (toim.), *Conceivability and Possibility*. Oxford: Oxford University Press, 145–200.
- Chalmers, David (2002b), “On Sense and Intension”, *Philosophical Perspectives* 16: 135–82.
- Chalmers, David (2003a), “Consciousness and its Place in Nature”, teoksessa S. Stich & T. Warfield (toim.), *Blackwell Guide to the Philosophy of Mind*. Oxford: Blackwell, 102–142.
- Chalmers, David (2003b), “The Content and Epistemology of Phenomenal Belief”, teoksessa Q. Smith & A. Jokic (toim.), *Consciousness: New Philosophical Perspectives*. Oxford: Oxford University Press, 220–272.
- Chalmers, David (2006a), “Two-Dimensional Semantics”, teoksessa E. Lepore and B.C. Smith (toim.), *The Oxford Handbook of Philosophy of Language*. Oxford: Oxford University Press, 574–606.
- Chalmers, David (2006b), “The Foundations of Two-Dimensional Semantics”, teoksessa M. Garcia-Carpintero & J. Macia (toim.), *Two-Dimensional Semantics: Foundations and Applications*. New York: Oxford University Press, 55–140.
- Chalmers, David (2009/2010), “The Two-Dimensional Argument Against Materialism”, teoksessa B. McLaughlin, A. Beckermann & S. Walter (toim.), *The Oxford Handbook of Philosophy of Mind*. Oxford: Oxford University Press, 313–335. Laajennettu versio teoksessa Chalmers 2010, 141–205. (Kaikki sivuviittaukset laajempaan versioon.)
- Chalmers, David (2010), *The Character of Consciousness*. New York & Oxford: Oxford University Press.
- Chalmers, David (2011), “The Nature of Epistemic Space”, teoksessa A. Egan & B. Weatherson (toim.), *Epistemic Modality*. New York: Oxford University Press, 60–107.
- Chalmers, David. (2012), *Constructing the World*. Oxford: Oxford University Press.
- Chalmers, David (2015), “Panpsychism and Panprotopsyhism”, teoksessa T. Alter & Y. Nagasawa (toim.), *Consciousness in the Physical World: Perspectives on Russellian Monism*. New York: Oxford University Press, 246–276.
- Chalmers, David & Frank Jackson (2001), “Conceptual Analysis and Reductive Explanation”, *Philosophical Review* 110, 315–61.
- Cresswell, M.J., (1985), *Structured Meanings*. Cambridge, MA: MIT Press.
- Cresswell, M.J. (2002), “Why Propositions Have No Structure”, *Noûs* 36, 643–662.
- Davidson, Donald (1970), “Mental Events”, julkaistu uudelleen teoksessa D. Davidson, *Essays on Actions and Events*. Oxford: Oxford University Press, 1980, 207–225.
- Demopoulos, W. & Friedman, M. (1985), “Critical Notice: Bertrand Russell’s *The Analysis of Matter: Its Historical Context and Contemporary Interest*”, *Philosophy of Science* 52, 621–639.
- Demopoulos, W. & Friedman, M. (1989), “The Concept of Structure in The Analysis of Matter”, *Rereading Russell: Essays in Bertrand Russell’s Metaphysics and Epistemology*. Minnesota Studies in the Philosophy of Science, Vol. 12, 183–199.
- Devitt, Michael (1999), *Realism and Truth*. 2nd edition. Oxford: Blackwell.

- Hare, R.M., (1952), *The Language of Morals*. Oxford: Oxford University Press.
- Haugeland, John (1982), “Weak Supervenience”, *American Philosophical Quarterly* 19, 93–101.
- Horgan, Terence (1978), “Supervenient Bridge Laws”, *Philosophy of Science* 45, 227–49.
- Horgan, Terence (1982), “Supervenience and Microphysics”, *Pacific Philosophical Quarterly* 63, 29–43.
- Horgan, Terence (1984), “Supervenience and Cosmic Hermeneutics”, *Southern Journal of Philosophy* suppl. 22, 19–38.
- Jackson, Frank (1982), “Epiphenomenal Qualia”, *Philosophical Quarterly* 32, 127–136.
- Jackson, Frank (1986), “What Mary Didn’t Know”, *Journal of Philosophy* 83, 291–295.
- Jackson, Frank (1994), “Armchair Metaphysics”, teoksessa J. O’Leary-Hawthorne & M. Michael (toim.), *Philosophy in Mind*. Dordrecht: Kluwer Academic Publishers, 23–42.
- Jackson, Frank (1998), *From Metaphysics to Ethics*. Oxford: Oxford University Press.
- Kallestrup, Jesper (2012), *Semantic Externalism*. London and New York: Routledge.
- Ketland, Jeffrey (2004), “Empirical Adequacy and Ramsification”, *The British Journal for the Philosophy of Science* 55, 409–424.
- Ketland, Jeffrey (2009), “Empirical Adequacy and Ramsification II”, teoksessa A Hieke & H Leitgeb (toim.), *Reduction, Abstraction, Analysis: Proceedings of the 31st International Ludwig Wittgenstein Symposium in Kirchberg, 2008*. Lancaster: Gazelle Books, 29–46.
- Kirk, Robert (1974a), “Sentience and Behaviour”, *Mind* 83, 43–60.
- Kirk, Robert (1974b), “Zombies v. Materialists”, *Proceedings of the Aristotelian Society*, 48 (Supplementary): 135–152.
- Kim, Jaegwon, (1984), “Concepts of Supervenience”, *Philosophy and Phenomenological Research* 45, 153–176.
- Kripke, Saul (1972/1980), “Naming and Necessity”, teoksessa D. Davidson & G. Harman (toim.), *Semantics of Natural Language*. Dordrecht: Reidel, 253–355 (1972). Julkaistu uudelleen kirjana uudella esipuheella ja lisäyksellä varustettuna: *Naming and Necessity*. Cambridge, MA: Harvard University Press (1980).
- Levine, J. (1983), “Materialism and Qualia: The Explanatory Gap”, *Pacific Philosophical Quarterly* 64, 354–361.
- Lewis, David (1970), “How to Define Theoretical Terms”, *Journal of Philosophy* 67, 427–446.
- Lewis, David (1972a), “Psychophysical and Theoretical Identifications”, *Australasian Journal of Philosophy* 50, 249–258.
- Lewis, David, (1972b), “General Semantics”, teoksessa Davidson & Harman (toim.), *Semantics of Natural Language*. Dordrecht: D. Reidel, 169–218.
- Lewis, David (1974), “Radical Interpretation”, *Synthese* 23, 331–344.
- Lewis, David (1994), “Lewis, David”, teoksessa S. Guttenplan (toim.), *A Companion to Philosophy of Mind*. Oxford: Blackwell, 412–431. (Julkaistu uudelleen ja tunnetaan yleisesti nimellä “Reduction of Mind”).
- List, C., and Menzies, P. (2009), “Non-Reductive Physicalism and the Limits of the Exclusion Principle”, *Journal of Philosophy* 106, 475–502.
- Maxwell, Grover (1978), “Rigid Designators and Mind–Brain Identity”, teoksessa Wade C. Savage (toim.), *Perception and Cognition. Issues in the Foundations of Psychology* (Minnesota Studies in the Philosophy of Science, Volume IX). Minneapolis: University of Minnesota Press, 365–405.
- Menzies, Peter (2008), “Exclusion Problem, the Determination Relation, and Contrastive Causation”, teoksessa J. Hohwy & J. Kallestrup (toim.), *Being Reduced—New Essays on Reduction, Explanation and Causation*. Oxford: Oxford University Press, 196–217.
- Moore, G.E. (1922), *Philosophical Studies*. London: Routledge.
- Newman, M.H.A. (1928), “Mr. Russell’s Causal Theory of Perception”, *Mind* 37, 137–48.
- Niiniluoto, Ilkka (1972), “Inductive Systematization: Definition and a Critical Survey”, *Synthese* 25, 25–81.
- Nolan, Daniel (2010), “The Canberra Plan”, teoksessa G. Oppy & N.N. Trakakis (toim.), *Companion to Philosophy in Australia and New Zealand*. Melbourne: Monash University Press, 98–100.
- Nolan, Daniel (2015), “Lewis’s Philosophical Method”, teoksessa B. Loewer & J. Schaffer (toim.), *A Companion to Lewis*. Chichester: Wiley-Blackwell, 25–39.
- Price, H. & R. Corry, (toim.) (2007), *Causation, Physics, and the Constitution of Reality*. Oxford: Oxford University Press.
- Raatikainen, Panu (2001), “Subjektiiivisten kokemusten todellisuudesta”, *Niin&Näin* 1/2001, 38–40.
- Raatikainen, Panu (2005), “On How to Avoid the Indeterminacy of Translation?” *The Southern Journal of Philosophy* 43, 395–414.

- Raatikainen, Panu (2007), "Reduktionismi, alaspäinen kausaatio ja emergenssi", *Tiede & Edistys* 4/2007, 284–296.
- Raatikainen, Panu (2009), "Filosofiset teoriat viittaamisesta – mikä oli kysymys?", *Ajatus* 66, 127–139.
- Raatikainen, Panu (2010), "Causation, Exclusion, and the Special Sciences", *Erkenntnis* 73, 349–363.
- Raatikainen, Panu (2011), "On Carnap Sentences", *Analysis* 71, 245–246.
- Raatikainen, Panu (2012), "Ramsification and Inductive Inference", *Synthese* 187, 569–577.
- Raatikainen, Panu (2013), "Can the Mental be Causally Efficacious?", teoksessa K. Talmont-Kaminski & M. Milkowski (toim.), *Regarding Mind, Naturally. Naturalist Approaches to the Sciences of the Mental*. Cambridge: Cambridge Scholars Publisher, 138–166.
- Raatikainen, Panu (2014), "Chalmers' Blueprint of the World", *International Journal of Philosophical Studies* 22, 113–128.
- Raatikainen, Panu (2015), "Materialismi, tahdon vapaus ja neurotiede", *Ajatus* 72, 173–196.
- Raatikainen, Panu (2018a), "Theories of Reference: What Was the Question?", teoksessa A. Bianchi (toim.), *Language and Reality from a Naturalistic Perspective: Themes from Michael Devitt*. Springer (ilmestyy).
- Raatikainen, Panu (2018b), "Troubles with the Canberra Plan" (ilmestyy).
- Russell, Bertrand (1912–1913), "On the Notion of Cause", *Proceedings of the Aristotelian Society* 13, 1–26.
- Russell, Bertrand (1927), *The Analysis of Matter*. London: Allen & Unwin.
- Shapiro, Larry & Eliot Sober (2007), "Epiphenomenalism—the Dos and Dont's", teoksessa Peter Machamer and Gereon Wolters (toim.), *Thinking about Causes*. Pittsburgh: University of Pittsburgh Press, 235–264.
- Woodward, James (2008), "Mental Causation and Neural Mechanisms", teoksessa J. Hohwy & J. Kallestrup (toim.), *Being Reduced—New Essays on Reduction, Explanation and Causation*. Oxford: Oxford University Press, 218–262.